

Redog. 1980/81: 15

Verksamhetsberättelse
1980

RIKSBANKENS JUBILEUMSFOND
The Bank of Sweden Tercentenary Foundation

Redogörelse**1980/81: 15****Styrelsens för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond berättelse över fondens verksamhet och förvaltning under år 1980**

1981-02-19

Till riksdagen

Styrelsen för Riksbankens jubileumsfond får härmed avge berättelse över fondens verksamhet och förvaltning under år 1980.

Ledamöter och suppleanter i styrelsen har varit:

professor Staffan Helmfrid (ordförande) fr. o. m. 1980-05-29

professor Hans Meijer (ordförande) t. o. m. 1980-05-28

suppleant: professor Inge Jonsson fr. o. m. 1980-05-29

suppleant: professor Örjan Lindberger t. o. m. 1980-05-28

riksskattchefen Lars Wohlin (vice ordförande)

suppleant: avdelningsdirektör Thomas Franzén fr. o. m. 1980-05-29

suppleant: bankokommissarie Lars Hansson t. o. m. 1980-05-28

riksdagsledamot Karin Flodström

suppleant: riksdagsledamot Rune Jonsson

riksdagsledamot Lars Gustafsson

suppleant: riksdagsledamot Bengt Silfverstrand

riksdagsledamot Lars-Ingvar Sörenson fr. o. m. 1980-05-29

riksdagsledamot Jan Bergqvist t. o. m. 1980-05-28

suppleant: riksdagsledamot Margot Wallström fr. o. m. 1980-05-29

suppleant: riksdagsledamot Maj Britt Theorin t. o. m. 1980-05-28

riksdagsledamot Gunnar Biörck

suppleant: riksdagsledamot Mårten Werner fr. o. m. 1980-05-29

suppleant: riksdagsledamot Hans Nyhage t. o. m. 1980-05-28

riksdagsledamot Einar Larsson fr. o. m. 1980-05-29

riksdagsledamot Bertil Fiskesjö t. o. m. 1980-05-28

suppleant: riksdagsledamot Ulla Ekelund fr. o. m. 1980-05-29

suppleant: riksdagsledamot Anna Eliasson t. o. m. 1980-05-28

riksdagsledamot Linnea Hörlén

suppleant: riksdagsledamot Torkel Lindahl

professor Torsten Hägerstrand

suppleant: professor Ingemar Ståhl

professor David Magnusson fr. o. m. 1980-05-29

professor Bengt Gustafsson t. o. m. 1980-05-28

suppleant: professor David H. Ingvar fr. o. m. 1980-05-29

suppleant: professor Marianne Frankenhaeuser t. o. m. 1980-05-28

professor Kai Siegbahn

suppleant: professor Sten Henrysson

Filosofie doktorn, docent Nils-Eric Svensson har under året varit fondens direktör och chef för dess kansli.

Fondens uppgift

Enligt sina stadgar har Riksbankens jubileumsfond till ändamål att främja och understödja till Sverige anknuten vetenskaplig forskning. Därvid skall bl. a. gälla, att företrädare skall ges åt forskningsområden, vilkas medelsbehov icke är så väl tillgodosedda på annat sätt, att fondens medel speciellt skall användas för att stödja stora och långsiktiga projekt, att nya forskningsuppgifter, som kräver snabba och kraftiga insatser, särskilt skall uppmärksammas, att fonden skall söka främja kontakter med internationell forskning.

I underlaget för riksdagens stadgebetslut förutsattes "att fondens verksamhet till en början inriktas på sådan forskning, som syftar till att öka kunskapen om de verkningar, som tekniska, ekonomiska och sociala förändringar framkallar i samhället och hos de enskilda människorna".

Stadgarna anger också att verksamheten skall ges en betydande flexibilitet. I princip skall icke något forskningsområde vara uteslutet från möjligheten att erhålla bidrag från fonden.

Mot den här bakgrunden har styrelsen funnit det rimligt att särskilt uppmärksamma samhälleligt angelägna forskningsområden vilka inte har några speciella företrädare för sig. Fondens resurser kan därigenom i första hand ses som ett komplement och alltså inte som ett alternativ till övriga resurser som finns för forskning i Sverige.

Arbetsätt

Styrelsen har under året sammanträtt fyra gånger. Ansökningar om forskningsanslag har innan de tagits upp i styrelsen i flertalet fall granskats av särskilda sakkunniga. Som underlag för styrelsens beslut har vidare funnits bedömningar från en eller flera arbetsgrupper (prioriteringsgrupper), i vilka ingått dels ledamöter av fondens styrelse, dels sakkunniga utanför styrelsen. De fem av styrelsen utsedda arbetsgrupperna hade vid årets slut följande sammansättning.

Arbetsgrupp 1 (ekonomi, geografi etc): Biörck, Franzén, Hägerstrand, Silfverstrand, Ståhl, Wohlin, samt professor Dick Ramström.

Arbetsgrupp 2 (beteendevetenskap etc): Henrysson, Lindahl, Magnusson, Wallström, samt docent Karl Erik Rosengren.

Arbetsgrupp 3 (statskunskap etc): Flodström, Gustafsson, Larsson samt docent Gunnel Gustafsson och professor Leif Lewin.

Arbetsgrupp 4 (medicin, naturvetenskap, teknik etc): Ekelund, Ingvar, Siegbahn, Sörenson samt professorerna Börje Cronholm, Marianne Frankenhaeuser och Bengt Rånby.

Arbetsgrupp 5 (humaniora): Helmfrid, Hörlén, I. Jonsson, R. Jonsson, Werner samt professorerna Bengt Sigurd och Gunnar Westin.

Under året har dessutom funnits tre s. k. områdesgrupper. Deras uppgift har varit att kartlägga forskningsbehov och föreslå åtgärder i syfte att främja vetenskaplig forskning inom problemområden som bedömts angelägna men hittills inte tillräckligt uppmärksammas. Grupperna har haft följande benämning och sammansättning.

1. Områdesgruppen för *forskning om jämställdhet*: professor Pär-Erik Back, ekon.dr. Siv Gustafsson, forskningsassistent Anita Göransson, professor Kjell Härnquist, docent Ann-Sofie Kälveborn (sekr.), docent Rita Liljeström, utredn.sekr. Ingemar Lindberg, redaktör Ami Lönnroth, ombudsman Myril Malmström.

2. Områdesgruppen för *forskning om skattefrågor*: ekon.dr. Lars Bertmar, professor Gunnar Biörck, ekon.dr. Gunnar Du Rietz, docent Axel Hadenius, utredn.sekr. Per-Olof Edin, länsråd Lars Johanson, professor Gustaf Lindencrona, civ.ek. Alf Lindqvist (sekr.), professor Sven-Olof Lodin, professor David Magnusson, professor Karl-Erik Wärneryd, chef-redaktör docent Carl Johan Åberg.

3. Under senare delen av året har en grupp bestående av Cronholm, Frankenhaeuser, Henrysson, Ingvar, Magnusson, Rosengren (ledamöter i arbetsgrupperna 2 och 4) samt professor Gösta Carlsson och docent Ola Arvidsson (sekr.) diskuterat fram olika initiativ för kunskapsutveckling kring påverkansmetoder för förbättring av folkhälsan (alkohol, motion, kost etc).

Fondens direktör har varit ordförande i områdesgrupperna. Byråsekreterarna Nina Lindgren, Inger Nyhlén och Kerstin Stigmark har varit bitr. sekreterare i grupperna 1, 3 resp. 2.

Ekonomi

Fondens ekonomiska ställning per den 31 december 1979 och 1980 redovisas i tabellform här nedan. Balansräkning och resultaträkning har också redovisats såsom bilaga 2 till Sveriges riksbanks förvaltningsberättelse för år 1980. Förvaltningen av de värdepapper, vilkas avkastning styrelsen disponerar, har handhåfts av riksbanken. I likhet med föregående år har vi efter samråd med riksbankens revisionsavdelning och riksdagens revisorers kansli tagit upp fondens obligationer till nominella värden på tillgångssidan och som motpost på skuldsidan redovisas ett obligationers värderegleringskonto. Detta senare konto motsvarar summan av kapitalkontot och skillnaden mellan obligationernas nominella och tidigare bokförda värden.

Beviljade forskningsanslag

Av under året disponibla medel har fonden beviljat 212 forskningsanslag på tillsammans 33,9 milj. kr. (tabell 1, s. 45) samt 1 milj. kr. för täckning av automatiska lönekostnadsökningar, för resor inom pågående projekt samt för områdesgruppernas verksamhet. Projektomkostnaderna i övrigt uppgick till 1 milj. kr. Förvaltningskostnaderna, vilka specificeras nedan, uppgick till 1,5 milj. kr.

I ett särskilt avsnitt (s. 9) lämnas en redogörelse för de nya forskningsprojekt, till vilka anslag beviljats under 1980. Vidare meddelas vissa statistiska uppgifter (s. 44) rörande de behandlade ansökningarna. I verksamhetsberättelsen för 1979 presenterades i översiktlig form och ämnesvis alla de forskningsprojekt som ditintills beviljats anslag från fonden.

Beviljade anslag disponeras enligt särskilda villkor som finns angivna i kontrakt med varje anslagsmottagare och enligt de regler för anslagsmottagare och anslagsförvaltare som fonden utfärdat. Praktiskt taget alla forskningsanslag från fonden förvaltas av statlig läroanstalt, som också är arbetsgivare för den personal som avlönas från anslagen. Den under året till läroanstalterna utbetalade förvaltningsavgiften (som regel 2%) finns redovisad i specifikationen av projektomkostnader för 1980 (punkt B 2).

Drygt 21% av de beviljade forskningsanslagen 1980 har gått till nya projekt. Motsvarande andel under de närmast föregående tre åren har varit 35,7%, 29,2% resp. 19,8% (tabell 9, s. 47). Det minskade utrymmet för nya anslag sammanhänger med att kostnadsökningarna i pågående projekt varit mycket stora under senare år, klart större än utvecklingen av konsumentprisindex. Konkurrensen om medel för nya projekt har alltså blivit hårdare.

De beviljade anslagsbeloppens genomsnittliga storlek har också minskat avsevärt i realvärde (tabell 11, s. 48). 1976 års genomsnittliga anslagsbelopp, 162 tkr., skulle motsvara ett belopp av 240 tkr. år 1980 om en uppräknings görs efter konsumentprisindex. Genomsnittstorleken på 1980 års anslag var 160 tkr.

Resursutvecklingen

Fondens verksamhetskapacitet är helt beroende av avkastningen av de medel som genom riksdagsbeslut överlämnas till fonden. Medlen utgörs av en värdepappersportfölj (obligationer) som förvaltas av riksbanken. Ett visst års ränteinkomster tas i anspråk för utdelning av forskningsanslag under nästföljande år. 1968–1974 var ränteinkomsterna ca 19,5 milj. kr. per år. 1975–1978 (efter ett kapitaltillskott på 100 milj. kr. genom beslut av riksdagen våren 1974) uppgick de till ca 28 milj. kr. per år. 1979 och 1980 har ränteinkomsterna varit ca 36 resp. 41 milj. kr. Ökningen 1979 sammanhänger med det kapitaltillskott på 100 milj. kr. som beslutades av riksdagen

1978. Ökningen 1980 beror på att en post obligationer med låg avkastning förfallit till inlösen. Obligationer med högre avkastning har därefter kunnat köpas. Den fulla effekten av denna transaktion kommer att noteras fr. o. m. 1981 då ränteinkomsterna beräknas bli ca 45 milj. kr. Några motsvarande inkomstökningar under de därpå närmast följande åren kommer inte att inträffa.

En viss kapacitetsökning kan sålunda redovisas för de senaste åren. I relation till de faktiska kostnadsstegringarna, som är avsevärt större för forskningsprojekt än vad konsumentprisindex anger, är det emellertid alldeles uppenbart att fondens reala utdelningskapacitet har minskat, vilket också framhållits i de senaste årens verksamhetsberättelser. Detta gäller oavsett om jämförelserna görs över fondens hela hittillsvarande verksamhetsperiod eller om de görs mellan de tidpunkter då fonden fått tillskott till sitt kapital.

De här ovan beskrivna förhållandena har givetvis mycket ingående diskuterats inom fondens styrelse. Man har därvid varit ense om det angelägna i att finna former för att fondens reala verksamhetskapacitet skall kunna upprätthållas. De uppgifter som riksdagen fastställde för fonden 1964 är minst lika angelägna nu som då. Motsvarande synpunkter har också anförts i ett antal motioner i riksdagen under senare år. Nuvarande förhållanden – reallt minskade resurser – gör det mycket svårt att planera verksamheten för särskilt "stora och långsiktiga projekt" vilka speciellt omnämns i stadgarna. I praktiken görs reala åtaganden för flera år framåt.

Med tillfredsställelse kan nu styrelsen notera att riksbanksfullmäktige i juli 1980 beslutat om en utredning av fondens finansieringsformer i syfte att dessa skall ge "en över tiden bättre anpassad tilldelning av anslagsresurser". Styrelsens förhoppning är att riksbanksfullmäktige och riksdag skall kunna finna en lösning som innebär att fonden kan fortsätta sin verksamhet på minst nuvarande reala kapacitetsnivå.

Uppföljning av verksamheten

Flertalet av de forskningsprojekt som jubileumsfonden stöder belyser problem som är av allmänt samhälleligt intresse. Det är därför enligt styrelsens mening angeläget att resultat som tas fram blir bekantgjorda och att de kan bli föremål för diskussion och kritisk granskning. Under året har bl. a. ett antal sammankomster anordnats vid vilka vissa projekt har presenterats.

Arbetsmarknads-, social-, närings- och utbildningsutskotten hade i början av juni 1980 tillfälle att med medverkande forskare m. fl. diskutera innehållet i en skrift från ett symposium om "Arbetets värde och mening".

I mitten av augusti deltog företrädare för närings- och finansutskotten m. fl. i en redovisning av projektet "En ny ekonomisk världsordning" (76/62). Vad som därvid speciellt uppmärksammades var frågor om handeln mellan u-länder och i-länder.

†1 Riksdagen 1980/81. 2 saml. Nr 15

Under våren 1980 anordnades symposier om "Arbetets värde och mening", "Kommunikation – trots handikapp" och "Jämställdhetsperspektiv i forskningen" med deltagare från olika forskningsdiscipliner och samhällsområden. Dokumentationen från dessa sammankomster (de särskilt skrivna uppsatserna, diskussionsanteckningar samt förhands- och efterhandskommentarer) har publicerats i fondens skriftserie (RJ 1980: 1, 1980: 5 resp. 1980: 4).

Fondens styrelse och/eller arbetsgrupper har liksom tidigare år gjort s. k. projektbesök vid ett antal forskningsinstitutioner, varvid ingående diskussioner har kunnat föras kring projektens inriktning och uppläggning.

Områdesgrupperna har på olika sätt inom sina områden – utöver tidigare nämnda symposier – haft livliga kontakter med företrädare för berörda forskningsdiscipliner. Syftet har varit att stimulera till forskningsinsatser och utvecklingsarbete inom de aktuella områdena. Grupperna för jämställdhets- och skatteforskning har i fondens skriftserie publicerat sammanställningar av fondstött forskning (RJ 1980: 2 resp. 1980: 6).

För att möjliggöra bedömningar i ett något längre perspektiv har en sammanställning av den arbetslivsforskning som fonden stött 1965–1977 publicerats (RJ 1980: 3).

De åtgärder som beskrivits här ovan ingår som ett led i fondens strävan att informera om sin verksamhet. Men tanken är också att göra det möjligt även för utomstående att ta del av forskningens resultat, utgångspunkter och förutsättningar samt att få underlag för bedömningar av de insatser som gjorts och görs med tillgängliga forskningsmedel. Av speciellt värde är de sammankomster där riksdagsledamöter och forskare kunnat mötas för ömsesidigt erfarenhetsutbyte. Fonden har en unik ställning som kontaktpunkt mellan politiker och forskare.

Enligt styrelsens mening är fondens resurser – genom att de kan användas oberoende av disciplin- och sektorsgränser – ett mycket viktigt nyskapande komplement till de forskningsmedel som fördelas genom forskningsrådsorganisationen och sektorsorganen.

Balansräkning

per den 31 december 1979 och 1980

	1979	1980
Tillgångar		
Obligationer	684 352 000:—	684 352 000:—
Checkräkning i riksbanken	19 235 494: 20	26 151 350:—
Postgiro	101 369: 49	3 911: 46
Kassa	500:—	500:—
Summa kronor	703 689 363: 69	710 507 761: 46
Skulder		
Obligationers värde regleringskonto	646 675 395: 96	646 332 995: 96
Beviljade, ej utbetalda anslag	20 369 714: 97	23 298 229: 07
Innehållen skatt	41 537:—	55 534:—
För pensionsavgifter m. m. reserverade medel	1 691 959: 65	1 691 959: 65
Forskningsmedel för kommande år varav	34 910 756: 11	39 129 042: 78
ej disponerade medel	(204 355: 17)	(7 956: 11)
ej utnyttjade anslag	(153 588: 90)	(144 923: 84)
disponibla medel	(34 552 812: 04)	(38 976 162: 83)
Summa kronor	703 689 363: 69	710 507 761: 46

Resultaträkning

	1979	1980
Intäkter		
Räntor på obligationer	35 544 021: 60	39 889 976: 95
Övriga räntor	1 268 756: 26	1 461 002: 37
Övriga intäkter	51 984: 56	115 288: 35
Summa kronor	36 864 762: 42	41 466 267: 67
Kostnader		
Förvaltningskostnader	1 248 366: 03	1 483 771: 96
Projektomkostnader	1 063 584: 35	1 006 332: 88
Summa kronor	2 311 950: 38	2 490 104: 84
Disponibla forskningsmedel nästa år	34 552 812: 04	38 976 162: 83

4/ 81 års budget = f. medel reserverade
f. kommande år.

Specifikation av omkostnader för år 1980

A. Förvaltningskostnader

1. Arvoden till styrelse o. arbetsgrupper	188 868:—	
2. Lönekostnader kansli	549 603: 10	
3. Pensions- och sociala avgifter	417 680:—	
4. Sjuk- hälso- personalvårds- o. utbildningskostnader	7 582: 93	
5. Resesättningar	46 087: 90	
6. Lokalkostnader	148 942: 55	
7. Expenser varav	125 007: 48	
inventarier	1 466: 50	
telefon	18 009: 20	
kopiering	59 767:—	
kontorsmateriel	23 917: 87	
övriga expenser	21 846: 91	1 483 771: 96

B. Projektomkostnader

1. Arvoden till sakkunniga	182 380:—	
2. Förvaltningsavgifter	578 167: 70	
3. Konferenser	240 992: 82	
4. Övrig information	4 792: 36	1 006 332: 88

En fortlöpande räkenskapsmässig granskning av fondens verksamhet och förvaltning har under året utförts av riksbankens revisionsavdelning. Externrevision har dessutom genomförts av företrädare för riksdagens revisorer. Verksamhetsberättelsen för fonden kommer också i enlighet med föreskrift i fondstadgarna att överlämnas till riksdagens revisorer.

Staffan Helmfrid

Lars Wohlin	Einar Larsson
Karin Flodström	Linnea Hörlén
Lars Gustafsson	Torsten Hägerstrand
Lars-Ingvar Sörenson	David Magnusson
Gunnar Biörck	Kai Siegbahn

Nils-Eric Svensson

Riksbankens jubileumsfond 1965—1980

I det följande presenteras under avsnitt A (s. 9—43) sammanfattningar av projektplanerna för de nya forskningsprojekt som under 1980 beviljats anslag från fonden. Vidare redovisas under avsnitt B (s. 44—48) vissa statistiska uppgifter rörande verksamheten 1965—1980.

A. Nya projekt som beviljats anslag år 1980

EKONOMISK HISTORIA

Bo Gustafsson

Dnr: 80/131

Industrialisering och beskattning i Sverige 1860—1914

Syftet med föreliggande projekt är att studera skattesystemets utveckling i ett långsiktigt perspektiv. Under transformationsperioden 1860—1914, då det industriella systemet uppstår, förändras skattesystemet ur många intressanta synvinklar. Det nuvarande skattesystemets grunddrag kan urskiljas i en stegvis framväxt. Projektets målsättning är att göra en detaljerad kartläggning av skattesystemets både kvantitativa och kvalitativa förändring. Denna detaljerade kunskap kommer också att relateras till den mer övergripande kunskapen om skattesystemets struktur under den närmast föregående samt den efterföljande perioden. Vid analysen av orsakerna till skattesystemets förändringar undersöks förklaringsvärdet av bl. a. följande faktorer: förändringar i utgiftsstrukturen, produktionssättet, sektorsförskjutningar i ekonomin, de inhemska och utländska marknadernas omfattning och penningekonomin utveckling.

Undersökningen är av betydelse för den ökade vetenskapliga insikten om vårt nuvarande skattesystem och förutsättningarna för dess framtida utveckling. Inträngande skattehistoriska kunskaper för längre sammanhängande perioder ökar också kunskapen om det nuvarande skattesystemets ursprung och sambandet mellan strukturförändringar och skattesystemets utveckling.

Beträffande kunskapsläget på ifrågasvarande område, så föreligger ingen samlad historisk undersökning för perioden i sin helhet. De äldre arbeten som finns att tillgå behandlar inte heller utvecklingen utifrån fullt jämförbara teoretiska utgångspunkter. Någon samlad statistisk bild över skattesystemet, totalt sett, saknas för perioden 1860—1914.

FÖRETAGSEKONOMI

Rolf A. Lundin

Dnr: 80/9

Företagsekonomi – ämnets idéhistoria och metodpraxis

Företagsekonomi som undervisnings- och forskningsämne i den svenska universitetsvärlden har nu, trots sin relativa ungdom, ganska många år på nacken. De synsätt och metoder som präglat undervisning och forskning i ämnet har under årens lopp förändrats och utvecklats i rask takt. Det finns därför behov att nu systematiskt söka klarlägga ämnets historiska rötter och utveckling över tiden.

Detta projekt, som utgör en del av en nationell satsning på området, närmar sig problemet på två sätt. Dels är avsikten att spegla ämnets utveckling ur de seniora ämnesföreträdarnas synvinkel, dels ämnar vi analysera metodfrågornas behandling i framlagda avhandlingar med tonvikt på utvecklingstendenser, modeströmningar, etc.

Karl Erik Gustafsson

Dnr: 80/78

Spridning av varuinformation från databaser inom handeln till konsument

För sin köpplanering har konsumenter behov av lättillgänglig och över-skådlig information om varor och tjänster. Det är dock med existerande informationssystem inte alltid lätt att få denna överblick och planeringen anses – även av dem som är intresserade därav – som besvärlig och tidskrävande. Statsmakterna har under flera decennier sökt åstadkomma en ur konsumentsynvinkel effektiv varuinformation men har av kostnads-skäl tvingats att dra ner på sina ambitioner.

Inom handeln håller stora databaser på att byggas upp för en automatiserad styrning av varuflödet. Tekniker har samtidigt utvecklats vilka möjliggör överföring av information från sådana databaser till konsument. Nya möjligheter till förbättrad varuinformationsspridning kan därmed ha öppnats.

Projektets syfte är att värdera de nya informationsbärarna – teledata och text-tv – från mottagarsynpunkt. Deras effektivitet skall bedömas med avseende på tillgänglighet, kvalitet och relevans i förhållande till existerande informationsbärare, främst dagspress som idag är den viktigaste kanalen för varuinformation. Möjligheterna att kombinera nya och traditionella medier skall också bedömas. En viktig fråga är därvid om dagstidningen, som når ca 85% av rikets hushåll, kan vara förmedlare mellan butiksdatorer och informationssökande hushåll. Finns det tekniska och ekonomiska förutsättningar för sådana blandsystem?

I projektet ingår också att bedöma de nya massmediernas marknadsmässiga förutsättningar – i separata eller kombinerade system. Avgörande i det sammanhanget är inte bara kostnaderna för utrustning och drift utan hanterbarheten från konsumentsynpunkt.

För att lösa uppgifterna krävs studier av konsumenters informationsbehov och informationssökning, utveckling av principlösningar för olika informationssystem, laboratorieexperiment om informationssökning samt – i en andra fas – fältexperiment.

Karl-Olof Hammarkvist

Dnr: 80/114

Detaljhandelns datorisering – konsekvenser för människan i butiken

I den förstudie som gjorts framkommer ett klart behov av svensk forskning som allsidigt belyser konsekvenserna av detaljhandelns datorisering. Från USA och Danmark kommer motstridiga uppgifter om butiksdatorernas/datakassornas snävt ekonomiska lönsamhet samtidigt som butiksdatoriseringens konsekvenser för butiksanställda, konsument och leverantörer i stort sett är outredda. Förstudien har mötts av ett mycket stort intresse vars syfte skall vara att beskriva och analysera hur människan i butiken – butiksledare, butiksanställda, konsument och säljare – påverkas av införandet av butiksdatorer. Projektets teoretiska bas är diffusions-teorin, som behandlar hur innovationer sprids i sociala system, men även organisationsteori, systemanalys och distributionsekonomiska teoribildningar kommer att användas. Den metod som skall användas bygger på intervjuer med de ovan nämnda parterna dels i butiker som datoriseras, dels i likartade butiker som ej datoriseras. Intervjuerna skall äga rum före och efter datoriseringen.

Jan Billgren

Dnr: 80/135

*Skattesystemets och inflationens effekter på de svenska hushållens val av placeringsobjekt.**Projektets syften**Huvudsyfte*

Att studera hushållens benägenhet att p. g. a. skatte- och inflationsskäl göra alternativa placeringar i stället för traditionellt bank-, obligations- och aktiesparande.

Delsyften med förstudien

1. Genom en mindre intervjuundersökning studera hur "experthushåll" gjort sina alternativa placeringar.

- Genom en mindre intervjuundersökning studera attityder till samt motiv och benägenhet för sparande och alternativa placeringar hos några olika hushållsgrupper, såsom låginkomsttagare, småbarnsfamiljer, pensionärer, villaägare m. fl.
- Kartlägga konsthandeln, frimärkshandeln och diamanthandeln med avseende på prisbildning samt användning av olika konkurrensmedel.

Projektets betydelse

Projektet innebär att ett antal svenska hushålls placeringar i antikviteter, konst, frimärken, smycken, mynt, investeringsdiamanter, böcker, medaljer, vapen, båtar, fastigheter etc. kartläggs och att analys genomförs bl. a. med avseende på skattesystemets och inflationens effekter på val av placeringsobjekt.

Projektets genomförande

- Förstudie (9 mån.) – litteraturstudier, intervjuer med experter, intervjuer med ett antal konsumenter, etc.
- Huvudstudie (ca 2 år) – empiriska undersökningar av konsumenter, detaljlister, etc.

NATIONALEKONOMI

Karl G. Jungenfelt

Dnr: 79/61

Fördelningseffekter på marknaden för egnahem och bostadsrätter

1960- och 70-talens värdestegringar på småhus och bostadsrätter har resulterat i betydande förmögenhetsomfördelningar. Det är omstritt vilka som varit de viktigaste orsakerna till denna utveckling. Att undersöka detta är en angelägen forskningsuppgift särskilt för att avgöra huruvida utvecklingen är tillfällig eller varaktig. Detta är uppgiften för *delprojekt 1*. Där ska utvecklas teoretiska modeller som belyser prisutveckling på såväl kort som lång sikt. Speciell vikt ska läggas vid faktorer som lånevillkor, inflation och skatteregler samt vid samspelet mellan egnahemsmarknaden och hyresmarknaden. Vilka faktorer som haft störst betydelse för den historiska prisutvecklingen ska undersökas empiriskt med regressionsanalys. Oavsett huruvida värdestegringarna kommer att fortsätta eller inte torde det vara väsentligt att minska det skattemässiga gynnandet av boende i egnahem i förhållande till boende i hyreshus. Övergångsproblemen i samband med ändringar av skatte- och finansieringsregler har rönt förhållandevis liten uppmärksamhet i litteraturen. Att undersöka dessa och diskutera tänkbara kompensationsystem från fördelningssynpunkt är uppgifter för *delprojekt 2*. Huvuddelen av all nyproduktion av småhus försäljs via olika småhusköer till produktionskostnad, vilken understiger

marknadspriset med avsevärda belopp. *Delprojekt 3* ska undersöka fördelningseffekterna av detta system.

Charles Stuart

Dnr: 79/71

Skattesystemets ekonomiska konsekvenser

Ekonomer har sedan länge intresserat sig för skatternas effekter på effektivitet, inkomstfördelningen och tillväxten i ekonomin. Det har dock saknats praktiskt tillämpbara metoder för att beräkna effekterna av olika skatter med hänsyn till bl. a. konsumenternas och producenternas direkta och indirekta anpassning till dessa skatter. En ny metod för utvärdering av skattesystemets effekter har emellertid nyligen utvecklats av utländska forskare. Denna metod innebär att man numeriskt beräknar hur olika skatter påverkar priser och kvantiteter för olika varor, tjänster och produktionsfaktorer. Därigenom kan man också beräkna hur skatter påverkar den totala produktionen samt fördelningen av inkomsterna i ekonomin.

Syftet med detta projekt är att konstruera motsvarande modell för den svenska ekonomin samt att använda denna modell för att undersöka effekterna av olika skatter. Inom detta projekt avser vi att undersöka i vilken utsträckning utvecklingen av beskattningen av kapital och arbete kan förklara den avsevärt lägre tillväxttakten som noterats i Sverige under 70-talet jämfört med tidigare perioder och, vilket är mera intressant, jämfört med andra industrialiserade marknadsekonomier. Denna fråga är givetvis av högsta betydelse för den ekonomiska politiken i Sverige samt för många liknande länder som genomgår en liknande utveckling av skattesystemet med en 5–10 års eftersläpning. Vi avser också undersöka effekterna på total produktion och inkomstfördelning från olika typer av ändringar i skattesystemet, som t. ex. en partiell eller total övergång från inkomstskatter och arbetsgivareavgifter till en utgiftsskatt av Lodins modell, produktionskatter eller en högre moms. Dessa frågor har stor aktualitet från den pågående skattedebatten i Sverige, samtidigt som debatten utmärks av stor brist på kunskap inom dessa områden.

Siv Gustafsson

Dnr: 80/43

Ekonometriska studier av arbetsmarknadens struktur och funktionssätt med hänsyn till jämställdhet mellan kvinnor och män

Studien omfattar tre delprojekt. *Det första* delprojektet avser en analys av bestämningsfaktorer för arbetskraftsdeltagande och arbetslöshet i ett

livscykelerspektiv. Beror t. ex. sannolikheten för att drabbas av arbetslöshet på anställningstidens längd? Är sannolikheten för att återinträda i arbetskraften mindre efter 10 års förvärvsfrånvaro än efter 1 år?

Det andra delprojektet avser en analys av bestämningsfaktorer för yrkesval och befordran. Hur ser utbytesförhållandet mellan investering i form av skolutbildning och i form av "on the job training" ut vid befordran till högre befattningar? Skiljer sig detta mellan kvinnor och män och beror det i så fall på skillnader inom samma yrke eller på att kvinnodominerade yrken skiljer sig ofördelaktigt även om man konstanthåller utbildning och antalet yrkesår?

Det tredje delprojektet avser en analys av frågor av typen: Hur påverkas valet mellan yrkesarbete, fritid och egenarbete av ekonomiska incitament såsom egen lön, makens lön, inkomst av annat än förvärvsarbete, antalet barn och deras ålder? Hur påverkar skattesystemet tidsanvändningen? Vad har särbeskattningsreformen haft för effekter?

Projektledaren har tidigare använt individmaterial från ATP-statistiken och SAF-PTK-sektorns lönestatistik i analyser av förvärvsfrånvarons kostnader och kvinnornas försörjningssituation. Dessa båda material samt data från de båda levnadsnivåundersökningarna avser bilda underlaget för de ekonomiska analyserna.

Ann-Charlotte Ståhlberg

Dnr: 80/130

En kartläggning och analys av (det utvidgade) socialförsäkringssystemet

Projektets syfte är att analysera verkningarna av socialförsäkringarna på inkomstfördelning och resursallokering. Den traditionella beskrivningen av hur socialpolitiken inverkar på inkomstfördelningen ger troligen inte en rättvisande bild. Det ser ut som om transfereringarna vore störst till personer med låga inkomster. I den nuvarande inkomststatistiken ges de sociala trygghetsreformerna nämligen inte något värde förrän försäkringar m. m. utfaller. Men individerna efterfrågar och åtnjuter ett skydd från försäkringen även under den tid inget inkomstbortfall i försäkringens mening inträffar. Låt oss göra tankeexperimentet att individen tecknar en försäkring, motsvarande den offentliga sjukpenningförsäkringen, i ett privat försäkringsbolag. Nuvärdet av de förväntade försäkringsförmånerna är detsamma som premien han då skulle behöva betala. Man kan därför tala om en dold inkomstförmån av motsvarande storlek i det fall sjukförsäkringen är offentlig och den "inkomstförmånen" är olika stor för olika löntagare. En jämförelse av olika individers inkomst, när socialförsäkringarna ingår i inkomsten på det här skisserade viset ger inte samma resultat, som när endast de faktiska försäkringsutfallen tillåts ingå i inkomsten. Den här metodiken har använts för att bestämma ATP-systemets effekter på

inkomstfördelningen och den metoden bör i princip kunna tillämpas även på övriga socialförsäkringar, så länge det enbart är frågan om kontantersättningsdelen. Vad beträffar socialförsäkringarnas naturaförmåner, som sjukvård och arbetsmarknadsutbildning, skall i projektet ingå att utarbeta en teori för hur dessa bör ingå i inkomsten.

I projektets första steg ingår att fastställa på vad sätt de olika socialförsäkringarna skall ingå i inkomsten. I ett andra steg analyseras verkningarna av socialförsäkringarna på inkomstfördelning och resursallokering. För att fastställa hur inkomstfördelningen påverkas räcker det inte med att ta reda på hur individen direkt berörs av socialförsäkringarna, utan man måste också beakta socialförsäkringarnas eventuella indirekta effekter. Hur påverkas t. ex. lönebildningen, individernas arbetsutbud, utbildning, yrkesval etc?

Karl G. Jungenfelt

Dnr: 80/132

Skattesystem och samhällsekonomi

Forskningsprogrammet har huvudsakligen två syften: att öka kunskaperna om det nuvarande skattesystemets betydelse för ekonomisk aktivitet och ekonomisk utveckling samt att belysa i vilken grad icke önskvärda verkningar kan undvikas vid mer eller mindre genomgripande reformer på området. Ambitionen är att ge en så god *totalbild* som möjligt på dessa punkter. Analysen kommer följaktligen att inkludera alla skatter och (socialförsäkrings-) avgifter av betydenhet. Även de ekonomiska problemområdena kommer att uppvisa stor variation: effektivitet, utvecklingshämningar, effekter på inkomst- och förmögenhetsförhållanden samt mer allmänna välfärdsaspekter kan anges som exempel på viktiga frågor. Ansatsen skall dessutom ge sammanfattande mått på de direkta och *indirekta* verkningarna av skatterna.

Den nationalekonomiska jämviktsteorin utgör en naturlig utgångspunkt för denna typ av analys. Skatterna inkluderas där som en del av det ekonomiska regelsystemet. Genom att individerna anpassar arbetsutbud, sparande och konsumtion till regelsystemet kan utformningen av detta påvisas ha effekter på marknaderna för varor och produktionsresurser. Företagens agerande på samma marknader är också bestämt av skatterna, varför verkningarna på utvecklingen kan formuleras entydigt. Den ekonomiska teorin på detta område har expanderat starkt under 1970-talet. Det finns följaktligen ett betydande antal väl etablerade teorem om avvägningsproblem på skattepolitikens område som kan *tillämpas* på svenska förhållanden. För detta ändamål måste ett antal empiriskt preciserade modeller utvecklas. Avsikten är att använda dessa modeller för att belysa skattesystemets betydelse för utvecklingen under 70-talet i Sverige samt ange vilka

alternativ detta ger för framtiden. Inom gruppen finns flerårig erfarenhet av arbete med såväl empiriska jämviktsmodeller av det slag som diskuteras ovan, som företagsekonomiska räntabilitets- och finansieringsproblem.

Utöver denna traditionellt orienterade national- och företagsekonomiska ansats avser gruppen att även söka belysa den ekonomiska politikens mer allmänna villkor inom detta område.

Göran Normann

Dnr: 80/196

Beskattningens roll i inflationsprocessen

Skatternas roll i inflationsprocessen har på senare tid blivit alltmer kontroversiell. Fram till mitten av 70-talet vägledades den ekonomiska politiken i hög grad av uppfattningen att man i skatterna hade ett instrument med vars hjälp inflationen kunde kontrolleras vid växande offentlig sektor.

Redan före 1970 framfördes reservationer mot detta synsätt. I skenet av vad som hänt senare har denna kritik vuxit i styrka. En argumentationslinje betonar att skatter kan ha inflationsdrivande effekter från kostnadssidan. Man brukar tala om tax-push inflation. En utgångspunkt för detta synsätt är hypotesen att förändringar i real inkomst efter skatt eller real disponibel inkomst utgör bas för hushållens och deras organisationers agerande. De inflationsdrivande effekterna kan uppstå t. ex. via anpassningar i arbetsutbudet eller via kompensationskrav i löneförhandlingar.

En annan typ av kritik framförs av de s. k. monetaristerna. Denna skola lägger liten vikt vid tax-push argumentet. I stället betonas förändringar i penningmängden i försöken att förklara inflationen.

Syftet med detta projekt är att mot bakgrund av 70-talets erfarenheter analysera skatternas roll i inflationsprocessen. Arbetet skall ges en empirisk inriktning. Alternativa inflationsmodeller kommer att analyseras med statistiska metoder. Modellerna formuleras så att skattepolitiska variabler ingår. I möjligaste mån skall effekterna av personlig inkomstskatt, arbetsgivaravgifter och mervärdesskatt analyseras var för sig.

En förstudie till projektet, som görs på uppdrag av ekonomidepartementet, färdigställs under 1980.

Karl Gustaf Löfgren

Dnr: 80/198

Bestämningsfaktorer för hushållens utbud av arbetskraft – en ekonomisk studie av svensk arbetsmarknad

Projektet utgör en fortsättning på ett projekt med syfte att kartlägga framför allt ekonomiska faktorer inverkan på hushållens utbud av arbetskraft. Stor vikt läggs härvid på studiet av skattesystemets verkningar på arbetskraftsutbudet. Internationellt sett finns en stor såväl teoretisk som empirisk litteratur på området. Däremot saknas i stort sett liknande studier för svenska förhållanden. Mot bakgrund av det ökade intresset för skattesystemets effekter och förändringar i detta måste faktaunderlag tillföras. Arbetet under den första delen av projektet har bestått av en genomgång av teori och empiri inom området samt estimation på tvärsnittsdata av utbudsfunktioner, där individens arbetstid förklaras med variabler som bruttotimlön, kapitalinkomst samt vissa demografiska variabler.

Det fortsatta arbetet inriktas på tre huvudområden. För det *första* måste de hittills estimerade modellerna på flera sätt utvecklas: Hänsyn måste mera explicit tas till skatte- och bidragssystemet genom att de ekonomiska förklaringsvariablerna räknas netto. Vidare skall prövas en teoretiskt mera tilltalande ansats som består i att använda tvärsnittsdata från olika år med olika skatteskalor. Dessutom kommer arbetskraftsdeltagandets bestämningsfaktorer att analyseras. För det *andra* kommer den ovan nämnda partiella analysen att vidgas till en allmän-jämviktsanalys, som inte endast belyser de direkta effekterna av förändringar i de ekonomiska bestämningsfaktorerna, utan även återverkningarna i stort via det ekonomiska systemet. För det *tredje* kommer en studie att göras av arbetskraftsutbudets storlek inom den "dolda ekonomin". Eftersom detta utbud definitionsmässigt ej är registrerat måste indirekta mätmetoder utvecklas, t. ex. efter amerikanska förebilder.

Projektet, som delfinansieras av arbetsmarknadsdepartementet via EFA, påbörjades den 1 juli 1978. Den andra etappen påbörjades den 1 juli 1980 och beräknas avslutas i juni 1982.

Delrapporter från första etappen: "Utbudet av arbetskraft – ekonomisk teori och empiri", "On the Determinants of Labor Supply in Sweden" och "A Note on the General Equilibrium Effects of Taxes on Labor Supply in Sweden".

KULTURGEOGRAFI

Torsten Malmberg

Dnr: 80/162

RYTM OCH REVIR – relationerna mellan periodiska och territoriella fenomen hos människan

Detta tvärvetenskapliga projekt innebär forskning kring de nästan helt okända relationerna mellan periodiska och territoriella fenomen hos människan. Utgångspunkter är biorytmiken – vars moderna studium inleddes just i Sverige för cirka femtio år sedan – och revirhävandet – som utanför zoologien började undersökas här i landet genom RJ-projektet "Människans revir" 1978–1980. Man urskiljer särskilt livsrytmer, årsrytmer och dygnsrytmer och har funnit att mycket skiftande fysiologiska och psykologiska förlopp kännetecknas av periodisk variation, till stor del med genetisk bakgrund. Arbeten av t. ex. MacLean (1973) har fastslagit att revircentra finns på tre olika nivåer inom centrala nervsystemet: hjärnstammen, limbiska systemet (där också rytmcentra har påträffats) och högra storhjärnhalvan. Att territorialiteten kan variera rytmiskt har redan påvisats genom människors hävdande av olikstora revir under skilda stadier av livscykel. Studier sammanfattade av Deutsch (1977) gör det troligt, att social interaktion har rytmiska mönster och att individens möjligheter till samvaro med andra väsentligen beror på synkronisering av rytmer, varvid det spatiala arrangemanget är av största betydelse. Jämförande rums- och tidsstudier av beteendet hos mentalt friska och sjuka från skilda miljöer och kategorier kan väntas ge teoretiskt och praktiskt värdefulla resultat inom projektets samtliga tre huvudsektioner som omfattar studiet av a. Livs- och generationsrytmer, b. Årstids- och dygnsrytmer och c. Interaktionsrytmer.

SOCIOLOGI/SOCIALANTROPOLOGI

Hans L. Zetterberg

Dnr: 78/169

Värderingarnas roll i arbetslivets nya villkor

Denna studie syftar till att klargöra de värderingar och värderingskonflikter som politiker och allmänhet står inför i valet av alternativ på sysselsättningens och arbetslivets områden. Vi vill skilja de tekniska aspekterna av arbetslivets organisation och sysselsättningens främjande från de värderingar som ligger bakom dem och koncentrera oss på de senare. Frågeställningar om sysselsättningen har tidigare angripits utifrån värderingspreferenser som ibland varit oklara och ibland föga representa-

tiva och nästan alltid utan en helhetsbild av den arbetande. I intervjuer kommer vi att ställa dels politiker, experter och representanter för intressegrupper, dels allmänheten inför viktiga och svåra värderingsval som gäller:

- medlen att skapa sysselsättning inkl. problemen kring ungdomsarbetslöshet och deltidssysselsättning
  - arbetshandikapp inkl. pensionering och försörjning i olika former av skyddad verksamhet
  - arbete kontra andra livsroller inkl. kvinnors och mäns roller i arbete, i familj och på fritid, arbetsplatsernas isolering från familj, politik och annat samhällsliv
  - arbetsinnehåll och meningsfullhet i arbetsuppgifter
  - invandrare – arbetsuppgifter och situation i det svenska samhället.
- Parallella projekt utförs i USA, Japan, Västtyskland och Frankrike.

Per-Gunnar Svensson

Dnr: 80/32

*Stöd och hinder för aktivering av äldre patienter – fyra olika diagnosgrupper**Bakgrund*

Den nuvarande åldersutvecklingen medför ett växande antal äldre inom akutsjukvården. Faktorer i sjukvården som har passiviserande och funktionsberövande effekter på den äldre kan öka vårdtider och öka antalet äldre som blir institutionsberoende.

Målsättningslyfte

- Studium av faktorer i vården som interagerar med patienters personlighet och socialmedicinska situation. Förhållanden som har betydelse för i vilken utsträckning äldre (≥ 65 år) patienter återfår ursprunglig funktionsnivå. Detta görs för fyra olika diagnosgrupper på kirurgklinik. Aktuella huvuddiagnoser är: Höftfraktur, ulcus, diverticulit samt cholepathi.
- Studium av inställningen till den äldre patienten hos personalen på 5 kirurgavdelningar med olika inriktning.
- Studium av personalens beteende vid fysisk kontakt med patienter eller dennes närmaste omgivning.

*Arbetsplan**Pågående verksamhet 79/80*

- Studium av äldre höftfrakturpatienter vid kirurgisk eftervårdsavdelning genom observation och intervju. Även registerdata analyseras. Personalens inställning belyses genom enkät.

Verksamhet som ansökan avser 80/83

- Pågående studier följs upp i syfte att påverka förhållanden i vården, som visat sig ha hämmande effekt på patienternas aktivitet. Förändringarna utvärderas.

– Under målsättningen nämnda fyra patientgrupper (ca 300 ipp) följs från vårdtillfället (80/81) och två år framåt (81/82 och 82/83) genom upprepade intervjuer och insamling av registerdata. Observation av patient-personal interaktion på 5 vårdavdelningar göres och en personalenkät omfattande samma avdelningar (ca 150 ipp) genomföres 80/81.

Betydelse

Ökad kunskap om den äldre patientens situation på en kirurgisk vårdavdelning och vilka faktorer i vårdprocessen som har en stödjande resp. hindrande effekt på dennes funktionsförmåga.

Resultaten avses ge underlag för förändring av vårdarbetet och vårdorganisationen i syfte att åstadkomma ökad/bättre anpassad aktivering av patienterna. Allt i syfte att snabbast möjligt återge den äldre patienten optimal hälsa och funktionsförmåga.

Resultaten avses vidareförmedlas till vårdutbildningarna för att därigenom erhålla spridningseffekter.

Bengt G. Rundblad

Dnr: 80/49

Sorti med garanti. En studie av samspelet mellan samhälle, företag, fack och övertaliga i samband med ett personalpolitiskt projekt

Projektet har sin *bakgrund* i det forskningsarbete som bedrivits under flera år vid varven i Göteborg. I studiet av sammanläggningen av Eriksberg och Götaverken inriktades ett delprojekt på tillvägagångssättet i bemanningen av det sammanslagna storvarvet. Varvskrisen har fått till följd att man i riksdagen beslutat att personalen i den statliga varvskoncernens bolag i Göteborg skall reduceras med cirka 2300 man. Dessa skall under två år åtnjuta en sysselsättningsgaranti som bolagen i Göteborg beslutat förlägga till ett nybildat bolag Projekt 80 AB. Under våren 1980 tar regering och riksdag ställning till den av SVAB utförda utredningen om den svenska varvsindustrins framtida struktur. Detta ger Projekt 80 ett stort "modellvärde" inför framtida personalpolitiska ställningstaganden.

Syftet med forskningsprojektet är att studera konsekvenserna av *P-80. Ett speciellt intresse kommer att ägnas samspelet mellan olika aktörer och intressen som finns i och kring *P-80. De övertaliga individernas syn på resultatet och effekterna av *P-80 kommer att dokumenteras. Även kommunala och regionala myndigheters insatser kommer att studeras. En ekonomisk utvärdering av *P-80 kommer att göras i samarbete med ekonomer.

Projektets *betydelse* är dels kopplad till tidigare forsknings teoretiska och praktiska kunskapsutvecklingsbehov, dels till det från företag och fack uttalade önskemålet om en uppföljning av effekterna av *P-80. Tillämpningen av den senaste tidens arbetsrättslagstiftning, LAS och MBL, tillhör den helhetsbild i vilken *P-80 ingår.

* Projekt 80

Projektet kommer att *utföras* med hjälp av intervjuer och dokument. Uppföljningen kommer att ske i nära samarbete med ledningen för *P-80 och de fackliga organisationerna.

En förstudie finansieras under våren av EFA i Arbetsmarknadsdepartementet.

Per Sjöstrand

Dnr: 80/83

Åtgärder mot ungdomsarbetslösheten – Möjligheter och begränsningar

Projektet syftar till att studera åtgärdernas effekt på samhälls-, organisations- och individnivå, att analysera åtgärderna och deras organisation som exempel på lösningar av samhällsproblem mot perspektiv av andra svenska och utländska lösningar samt att analysera förutsättningar för alternativa problemlösningar.

Projektet behandlar ett av vår tids stora samhällsproblem och försöker utifrån ett teoretiskt perspektiv kritiskt analysera samhällets åtgärder mot detta, med avsikt att finna eventuella alternativa lösningar.

Projektet kommer att bygga främst på material insamlat genom en serie intervjustudier. Merparten av studierna kommer att ske i göteborgsregionen men med vissa kompletteringar på andra orter med stort ungdomsarbetslöshetsproblem. Visst material finns redan nu insamlat genom den utvärdering som gjorts av Göteborgs "ungdomsgaranti". Utöver intervjustudier kommer bearbetningar att göras av befintligt material såsom statistiska framställningar, utvärderingsrapporter etc. Vissa internationella jämförelser kommer också att ske.

STATSKUNSKAP

Sten Berglund

Dnr: 78/113

Politiska partier – Regional spridning, Regional balans

Projektet *Politiska partier – Regional spridning, Regional balans* syftar till att kartlägga och *förklara* svensk partiregionalism från 1911 och framåt. Det sönderfaller i två huvudfaser. Först upprättas ett rikstäckande politiskt-socioekonomiskt kommundataarkiv för samtliga parlamentsval mellan 1911 och 1976. Arkivet läggs upp med tanke på framtida användare och replierar på den vid folkrörelseprojektet i Uppsala (*B. Öhngren*) framtagna geokoden, som medger anpassning till tidigare ekologundersökningar (*L. Lewin* och *G. Gustafsson*). Arkivet bygger delvis på data från andra forskningsprojekt, men förutsätter också komplettering med uppgifter ur offentlig statistik. Arkivuppgiftsfasen, som finansierats av HSRF,

†3 Riksdagen 1980/81. 2 saml. Nr 15

avslutas i maj/juni 1980 i och med att arkivet överlämnas för uppläggning på datafil. Det är för kringkostnader i samband med upplägningen av det omfattande arkivmaterialet motsvarande ca 80 000 hålkort, som tilläggsanslag äskas från HFSR.

Den därpå följande analysfasen (förläggs till 800701-820630; medel äskas från Riksbankens Jubileumsfond) sonderfaller i sin tur i två huvuddelar. Arkivet utnyttjas först för en unik kartläggning av partiernas långsiktiga styrkeutveckling *med kontroll för effekterna av social klass*. Därefter vidtar en likaså unik undersökning av *orsaksförhållandena* bakom de regionala variationerna i partistyrka. Riksdagspartierna jämte KDS analyseras därvid i sina resp. (i) styrkefästen, (ii) svaghetspunkter samt (iii) instabila områden. Här ingår endast ett urval av de 28 valkretsarna; och som orsaker till de regionala variationerna i partistyrka införs här för första gången i svensk statskunskap faktorer som lokal organisationsmiljö och partiorganisatorisk aktivitet.

Joseph Board

Dnr: 80/4

The Swedish Referendum on Nuclear Energy: A Study of Constitutional Forms and Political Party Behavior

On March 23, 1980, the Swedish electorate will go to the polls in a consultative referendum to pronounce its opinion on the future of nuclear energy in Sweden. The occasion is without any real parallel elsewhere, in that it entails nothing less than an entire nation registering its opinion on one of the most significant and complicated issues of our era. The main emphasis of this proposed study, however, is not directed to the content of the debate over nuclear energy. Instead, it is our purpose to use the referendum as a case study of the interaction between the formal-legal institutions of constitutional procedure and party-political behavior when confronted with an issue of such novelty and complexity.

Olof Petersson

Dnr: 80/105

Ung i politiken. Det politiska medvetandets framväxt hos 1980-talets unga

Statsvetenskaplig forskning har visat att det pågår viktiga förändringar inom väljarkåren. Väljarna har blivit mer rörliga, gamla röstningstraditioner och lojalitetsband försvagas. Flera av dessa nya drag i väljarkåren är särskilt märkbara bland de unga. Men kunskapen om de nya väljargenerationerna är mycket ofullständig. Detta projekt vill därför beskriva och förklara hur politiska åsikter, föreställningar och värderingar växer fram hos dagens ungdom.

Projektet anknyter till teorier om politisk socialisation och utformas så att resultaten skall kunna jämföras med socialisationsundersökningar i andra länder. I projektet uppmärksammas inte minst skolans roll som politisk fostrare.

I undersökningen analyseras olika tänkbara källor till påverkan på ungdomarnas politiska uppfattningar. Datamaterialet består av ett statistiskt urval om cirka 1 000 elever på gymnasiets årskurs två. Dessutom intervjuas dessa elevers föräldrar, kamrater och lärare.

Kjell Lundmark

Dnr: 80/118

Implementering av närings- och regionalpolitiska program. En interorganisationsstudie av företag-förvaltning i en blandekonomi

Det planerade projektet avser att empiriskt upparbeta den administrativa aspekten av programområden av närings- och regionalpolitiskt snitt. Projektet tar sin utgångspunkt i behovet att blanda ett förvaltningsperspektiv med ett företagsperspektiv, varvid det är de *reella* beslutsprocesserna som skall studeras. Offentliga myndigheters resp. privata företags handlande inom närings- och regionalpolitiken har uppmärksamats i olika studier. Därvid har betydelsen av och den metodologiska möjligheten av en broslagning mellan dessa båda aspekter allt medvetnare kunnat formuleras. Den administrativa aspekten av offentliga program har alltmer börjat träda i förgrunden inom forskningen. Huvudsyftet med projektet är att beskriva och klassificera de organisations- och beslutsformer (implementationsstrukturer) som används för att med offentliga resurser stödja utvecklingen av små och medelstora företag samt hur olika stödåtgärder integreras i företagets beslutsprocesser. Ett andra syfte med projektet är att urskilja de organisations- och beslutsformer (implementationsstrukturer) som med bättre resultat än andra kombinerar närings- och regionalpolitiska programpaket. Projektets tredje syfte rör den problematik som är förknippad med att styra den sysselsättningskapande verkan av närings- och regionalpolitiska programpaket för att utjämna mellan- och inomregionala skillnader i sysselsättning. Projektets betydelse består i att så praxisnära som möjligt beskriva, utvärdera och generalisera i termer av styrning samspelet mellan offentliga myndigheters och privata företags faktiska handlande inom det närings- och regionalpolitiska området.

Axel Hadenius

Dnr: 80/133

Den svenska skattebetalaren

Syftet med projektet är att studera de svenska skattebetalarnas inställning till sina skatter. Problem rörande betalningsviljan står i centrum för intresset. Arbetet sker i form av två undersökningar. Den ena (I) ägnas åt de mer övergripande finansieringspolitiska spörsmålen. Frågor rörande förutsättningarna för olika slag av skatteprotest ges här stor uppmärksamhet. Den andra undersökningen (II) behandlar de problem som har med skatteundandragande och skatterevision att göra. I båda fallen ligger tonvikten vid skattebetalarnas attityder, främst till gällande beskattnings- och revisionsformer men också till vissa alternativa lösningar. I någon mån skall även det faktiska beteendet studeras.

Det primära materialet utgörs av intervjuer med ett representativt urval av Sveriges skattebetalare. Till en del skall projektet följa upp en liknande studie av Joachim Vogel, som bygger på data från 1968. Härigenom blir det möjligt att studera de förändringar av attityder och beteende som skett mellan undersökningstillfällena. I utvärderande syfte intervjuas vidare ett urval politiska beslutsfattare samt – i undersökning II – tjänstemän inom skatteadministrationen. I undersökning II görs dessutom en idéanalys av ståndpunkter och argument i den aktuella debatten om skatteundandragande.

Nancy Duff Campbell

Marcia D. Greenberger

Margaret A. Kohn

Carol Oppenheimer

Center for Law & Social Policy

Dnr: 80/151

Women's Rights and Employment Projects Center for Law and Social Policy on Swedish Employment Quota Program

Arne Helldén

Dnr: 80/170

Socialism och arbete. En studie i den svenska socialdemokratins idéer om arbetet (från 1880-talet till 1933)

"Arbetet" tycks inte längre inta en självklar position i våra föreställningar. Positiva, negativa och tvetydiga attityder till arbetet blandas. Det ställer hela frågan om industrisamhällets idéer om arbetet i en ny och

överraskande belysning. Industrisamhället ifrågasätts. Frågor om arbetets "värde" och "mening" tränger sig nästan dramatiskt på. Och det är frågor av filosofisk natur som kräver en idéhistorisk bakgrund. Det finns emellertid mycket lite idéhistorisk forskning kring "arbetet" (om man bortser från mer teologiska undersökningar). I Sverige finns det knappast alls, men även internationellt sett är det svårt att finna förebilder och forskningstraditioner på området.

Den vidare ramen för mina studier är industrisamhällets idéer om arbetet. Den speciella studien gäller "socialism och arbete", speglad i den svenska socialdemokratins idéutveckling. Avsaknaden av forskningstraditioner på dessa områden medför att forskningen får karaktären av pionjärarbete. – Mot bakgrund av en överblick av 1800-talets idéer om arbetet avser man att först fixera idéläget vid socialdemokratins framträdande och därpå konfrontera de socialdemokratiska idéerna med de konventionella föreställningarna. Idéutvecklingen inom partiet preciseras under det angivna tidsskedet. Den hypotes som skall provas är att industrisamhällets ambivalens till arbetet även utmärker den socialistiska idékretsen.

Jörgen Westerståhl

Dnr: 80/183

Etermediers bild av samhället

Mot bakgrund av etermediernas enorma betydelse, den intensiva debatten om mediernas samhällsbevakning och projektledarens mångåriga erfarenheter av undersökningar rörande objektivitetsproblemen i etermediernas nyhetsförmedling påbörjas ett stort samlat studium av de svenska etermediernas samhällsbild. Undersökningen skall täcka hela TV:s och en stor del av ljudradions samhällsbevakning under en tidsperiod av ett halvt år (vid behov med någon förlängning för att t. ex. täcka hela avtalsrörelsen). Undersökningen genomföres i två etapper. I den första kartlägges vilken bild medierna förmedlar av samtliga huvudaktörer i svenskt samhällsliv liksom av främmande länder. Undersökningen skall vara heltäckande, främst anknyta till opartiskhetsfrågeställningen i radiolagens termer, och begränsas till etermediernas innehåll. Den andra etappen gäller främst frågan om sakligheten i rapporteringen, urvalet av nyheter och infallsvinklar. Här blir det nödvändigt att begränsa studien till några centrala områden – arbetsmarknad, näringsliv och ett par offentliga sektorer – samt göra jämförelser med bl. a. samhällsstatistik av olika slag, facktidsskrifter och expertbedömning, partifärgad debatt, ideologisk debatt samt uppfattningar och synsätt på medborgarnivå. På detta vis bör det bli möjligt att närma sig frågan om varför samhällsbilden i etermedier ser ut sådan den gör.

PEDAGOGIK/PSYKOLOGI

Inga Wernersson

Dnr: 79/167

Utvärdering av försöket "Jämställd skola"

I grundskolans målsättning utsäges klart att skolan skall verka för jämställdhet mellan könen, både inom och utom skolans väggar. Man kan i en rad avseenden konstatera svårigheter att uppnå detta mål. Brister i lärarnas utbildning och i tillgången på undervisningsmaterial och metoder, men också sådant som skolans personalsammansättning är hinder härvidlag.

I syfte att utveckla modeller för och kunskap om hur man skall arbeta för att få skolans vardag att präglas av jämställdhet mellan könen har Jämställdhetskommittén, i samarbete med Härryda kommun, initierat pilotprojektet "Jämställd skola".

I samband med denna försöksverksamhet skall en tämligen omfattande utvärdering ske. Syftet med denna utvärdering är att beskriva och analysera händelseförloppet i försöksverksamheten, att bedöma effekten av och meningsfullheten i olika åtgärder och försök samt att dokumentera och beskriva försökets bakgrund och inramning.

Såväl försöksverksamheten som utvärderingen planeras starta hösten -79 i några lågstadielklasser för att successivt utvidgas och efter nio år omfatta klasser från alla årskurser i grundskolan.

Utvärderingen skall innehålla dels breda studier av försöket som helhet, dels mindre specialundersökningar av enskilda åtgärder. Eftersom försökets syfte är att pröva många olika vägar kommer en rad olika undersökningsmetoder att bli aktuella i utvärderingen. Intervju-, observations- och enkätundersökningar av elever, lärare och andra inblandade grupper planeras.

Lars-Göran Nilsson

Dnr: 79/193

Teledata och text-tv i ett människa-maskinperspektiv

Syftet med föreliggande projekt är att utifrån en psykologisk synvinkel kartlägga möjligheter och begränsningar hos de nya medierna teledata och text-tv. Med psykologiska aspekter avses i första hand de som gäller förståelse och bearbetning av sådan information som presenteras i dessa båda medier. Sådana aspekter är fundamentala om man som i detta fall skall kunna ta till vara den teknologiska utveckling som tillkomsten av dessa nya medier innebär. Om människan inte kan förstå och utnyttja den information som presenteras, så blir de teknologiska landvinningarna, hur eleganta de än må vara, av ignorerbar betydelse. Under de två första

projektåren kommer olika interaktioner mellan människan och maskinen (teledata och text-tv) att kartläggas medan det tredje projektåret kommer att ägnas åt att utveckla ett utbildningsprogram för människor som skall använda dessa två medier. Dessa utbildningsaspekter är mycket viktiga för att undvika den uppenbara risken som finns att dessa två medier skulle komma att användas enbart av högutbildade. De erfarenheter som kommer att göras utifrån detta projekt, torde bli absolut nödvändiga att ta i beaktande av politiker och beslutande organ innan man bestämmer om teledata och text-tv skall införas på en allmän bas i Sverige och hur medieanvändningen i så fall skall utformas.

Torsten Husén

Dnr: 80/11

Skolsystemets förändringar i relation till forskning, planering och politik inom utbildningsområdet 1945-75: En jämförande studie av fyra länder

Projektet syftar att deskriptivt och analytiskt studera samspelet mellan å ena sidan utbildningsforskning och å den andra utbildningsplanering och utbildningspolitik vid genomförandet av skolreformer i Sverige, USA, England och Tyska förbundsrepubliken under perioden 1945-75. Intressanta frågeställningar i detta samspel är bl. a. följande. Hur sker initiering av utbildningsforskning? Vilka kontakter förekommer mellan forskare, administratörer och politiker under projektets genomförande? Hur begagnas forskningsresultaten av myndigheter och politiker vid planering och genomförande av skolreformer? Hur fungerar idégivningen vad gäller uppslag till forskning respektive reformer? Vilka problem har forskarna i ett system av uppdragsforskning? Material för projektet erhålles bl. a. medelst ingående intervjuer med nyckelpersoner bland forskare, politiker och administratörer i de angivna länderna. Dessutom avses en skriftlig enkät genomföras med ytterligare 50-75 personer i varje land. Genom att själv ha varit en av "aktörerna" vad gäller skolreformerna i Sverige har den sökande en viss erfarenhetsfond att utnyttja till belysning av det aktuella problemområdet.

Projektet avses genomföras under 3 år med början 1 juli 1980. Första året kommer, förutom genomgång av källmaterial och litteratur, att omfatta intervjuer i Sverige och USA samt utsändande av enkäten. Under år 2 kommer intervjuer i Tyskland och England att äga rum samt bearbetning av intervju- och enkätmaterial. Under år 3 kommer slutlig bearbetning och rapportering att ske i form av en monografi.

Per Södersten

Dnr: 80/85

Beteendemässiga, hormonella och nevrala aspekter på post partum infertilitet

Hos den ammande kvinnan är de mekanismer som ansvarar för ägglossning satta ur spel och hon är därför infertil under en tid efter förlossningen. Det är barnet som vidmakthåller denna infertilitet genom att stimulera bröstvårtan i samband med amningssessionerna, ett förhållande som erbjuder tillfälle till att studera hur yttre miljöfaktorer påverkar den neuroendokrina axel (innefattande hjärna, hypofys och äggstock) som ansvarar för ägglossning. – I föreliggande projekt avser vi i en djurmodell, och med hjälp av beteendevetenskaplig, endokrinologisk och nevrobiologisk metodik, studera hur och under vilka betingelser barnet så fundamentalt kan påverka sin mors fortplantningsprocesser. Först kommer vi att söka relatera hormonella förlopp hos den digivande modern till det beteendesamspel som pågår mellan henne och avkomman. Därefter skall vi experimentellt förändra denna interaktions karaktär genom att dels förändra avkommans stimuluskaraktäristika och/eller beteende, dels moderns varseblivande av dessa, och därvid studera hur detta påverkar hennes hormonella profil och ägglossningsmekanismer.

Anne-Sofie Rosén

Dnr: 80/92

Alternativa världsåskådningar i dagens Sverige – en tvärvetenskaplig studie

Under 70-talet har ett antal grupper med en alternativ livssyn etablerat sig på många håll, bl. a. i Sverige. Samhällsforskare och sociologer uppfattar de i dag talrika alternativgrupperna som en del av den s. k. motkultur som under de senaste 15 åren framträtt i det industrialiserade västerlandet som reaktion på samhällsutvecklingen. En del av dessa grupper företräder för väst främmande traditioner med starka inslag av orientaliska, främst indiska, föreställningar. Dessa grupper har i regel dock grundats i västvärlden och därifrån nått Sverige. Det har antagits, att ideologiska element hos de religiösa och kvasireligiösa alternativgrupperna gör det möjligt att se dem som bärare av den s. k. alternativa världsåskådningen som enligt samhällshistoriker av och till har brutit igenom inom vår kulturkrets till följd av uppkommen obalans inom ett samhällssystem under dess historiska utveckling. Det aktuella uppdykandet av denna åskådning ses som ett uttryck för strukturella motsättningar uppkomna under sekulariseringen av samhällena i väst.

Projektet avser att med ett tvärvetenskapligt arbetssätt belysa dessa grupper och andra motkulturella företeelser i Sverige och att studera en eventuell spridningseffekt från dem i inställningar och värderingar inom samhället. Frågeställningarna inom projektet formuleras utifrån olika perspektiv på dessa samhällsfenomen – religionshistoriska, sociologiska och psykologiska.

Mona Eliasson

Dnr: 80/112

Kvinnor i klimakteriet – sociala, personlighetsmässiga och endokrina faktorer

Undersökningen syftar till att ge en bild av det normala klimakteriets psykologiska förändringar och deras förlopp, samt kvinnors anpassning till detta. De biologiskt betingade förändringarna differentieras från dem som är bundna till åldern och således likartade för kvinnor och män. I första hand är det sambanden med sociala och personliga, attitydmässiga (attityd till klimakteriets förändringar och könsrollsattityd) samt endokrina faktorer som kommer att utredas och studeras. Kunskap om de psykologiska aspekterna av det normala klimakteriet saknas, men är nödvändig för val av adekvat terapi vid problem och för förebyggande åtgärder.

Kvinnor i klimakterieåldern (ca 45–55 år) kontaktas via folkbokföringsregister och får skatta sina förhållanden och upplevelser på olika skattningsskalor och psykologiska test. Det är främst förekomsten av psykosomatiska reaktioner och depression som är av intresse. Dessa reaktioners beroende av bakgrunds- och orsaksfaktorer, såsom socioekonomiska variabler, attityder och endokrina aspekter kommer att bestämmas främst genom statistiska analyser av jämförelser mellan olika grupper, bl. a. män, kvinnor med annan kulturell bakgrund. Dessutom kommer vissa utvalda grupper att testas med psykologiska test och genomgå hormonanalyser.

JURIDIK

Nils Mattsson

Dnr: 80/2

Skatteutgifter (tax expenditures)

Ett normativt skattesystem skall fastställas och ligga till grund för en kartläggning av sådana avvikelser i reglerna, som särskilt gynnar speciella grupper och aktiviteter, s. k. skatteutgifter (tax. expenditures). Skatteutgifterna är reellt ett alternativ för statsmakterna till bidrag, subsidier, lån

eller borgensåtaganden. — En kartläggning av skatteutgifterna kommer att underlätta arbetet på att förenkla skattesystemet, eftersom skattereglernas karaktär framstår klarare. Från skattepolitisk synpunkt är kartläggningen viktig, eftersom lagstiftande myndigheter får mer komplett underlag för sina beslut. Budgetpolitiskt är undersökningen betydelsefull eftersom olika alternativ till stödåtgärder jämförs; även regler, vilkas reella funktion inte tidigare betraktats som stödåtgärder. Undersökningen skall i sin första del vara ett led i ett internationellt projekt, i vilket ungefär fem länder (bl. a. USA, Storbritannien, Kanada och Holland) kommer att delta. Senare delen skall vara en finslipning av det svenska materialet. En liknande svensk undersökning har aldrig gjorts. Undersökningen beräknas pågå i fyra år med början den 1 januari 1981.

Ulf Drugge

Dnr: 80/12

Brottslighet och lokalsamhälle

Projektets övergripande syfte är att öka kunskapen om lokalsamhällets förmedlande och modifierande funktion såsom länk mellan storsamhället och individen. Inom ramen för detta övergripande syfte kommer brottslighetens omfattning och karaktär att studeras som en central indikator på sociala, ekonomiska och relationella problem, men också som produkten av ett samspel mellan individ och kontrollsysteem. Som underlag för detta projekt utgör två kommuner, Vilhelmina i Västerbottens län och Arvidsjaur i Norrbottens län, som socio-ekonomiskt, demografiskt och geografiskt är likartade men som uppvisar stora skillnader beträffande brottsligheten. Problemet blir följaktligen att försöka förklara hur denna skillnad i brottslighet har uppkommit.

Projektet kommer att läggas upp dels som en komparativ undersökning omfattande bl. a. teoretiska och empiriska studier av den formella och informella kontrollen i Arvidsjaur och Vilhelmina kommuner, dels som en longitudinell studie av förhållandena i Arvidsjaur före och efter etableringen av det s. k. fredsförbundet (K 4). De två ansatser som vanligtvis använts inom kriminologin, övergripande analyser på samhällsnivå eller deskriptiva analyser av brott/brottsling på individnivå, måste i detta projekt kompletteras med analyser på "mellanivå" där man har möjlighet att studera hur ovannämnda förmedlande mekanismer mellan samhällsnivå och individnivå påverkar brottslighetens omfattning och karaktär.

Sture Bergström

Dnr: 80/16

Beskattning av ogiltiga transaktioner

Beskattningen av ogiltiga transaktioner är en praktiskt viktig fråga, som inte har behandlats i någon större utsträckning i svensk rätt. De ekonomiska och skatterättsliga effekterna av ogiltiga förfaranden är därför både oklara och osäkra för de inblandade såväl ur civilrättslig som ur skatterättslig synvinkel.

I undersökningen skall de civilrättsliga, skatterättsliga och de ekonomiska konsekvenserna av ogiltiga transaktioner klarläggas ur inkomst- och förmögenhetsskatterättslig synvinkel. Ett annat viktigt syfte med undersökningen är att diskutera hur beskattningen av icke gällande transaktioner borde vara utformad. Man föreslog 1975 att ogiltiga transaktioner skulle beskattas enligt sina ekonomiska verkningar, men detta förslag leder sannolikt inte till lagstiftning, eftersom konsekvenserna av den föreslagna regeln inte anses vara utredda i tillräckligt stor utsträckning. Denna undersökning skulle kunna fylla ett sådant behov.

MEDICIN

Rolf Blomstrand

Dnr: 79/226

Studier av biologiska och biokemiska mekanismer vid metanolförgiftning. Metaboliska och toxiska effekter av metanol hos apa.

Det kan med stor sannolikhet antagas, att metanol inom den närmaste 5-årsperioden kommer att få en mycket vidsträckt användning i Sveige. Ett stort antal personer kan då komma att utsättas för metanolexposition genom t. ex. inhalation, absorption genom huden och oavsiktligt eller avsiktligt oralt intag av metanol. Det är viktigt att fördjupa vår kunskap om metanolens metabolism och toxicitet för att rätt bedöma riskerna vid handhavandet.

Det har först under senare år klarlagts att endast vissa aparter kan utveckla en metanolförgiftning motsvarande den hos människa. En stor del av den forskning som utförts över metanolomsättning hos andra djurarter är således inte helt adekvat.

Tidigare studier av ADH-systemets roll vid alkoholoxidation har visat att dess förmåga att förskjuta NAD/NADH-kvoten kan ge långtgående konsekvenser på den intermediära omsättningen. Då metanol metaboliseras via samma enzymssystem som etanol hos människa, har man anledning att befara samma typ av effekter vid metanolexposition.

Följande aspekter kommer att studeras på apa:

A. ADH-systemets roll vid metanoloxidation.

1. Interaktion mellan metanol och 4-metylpyrazol.
2. ADH-systemets roll vid olika grader av metanolbelastning.

B. Effekten av metanol och dess metaboliter på den intermediära omsättningen.

1. Effekter på membran, ATP-syntes och olika mitokondriefunktioner.
2. Effekter på vitamin A-omsättningen och androgena steroider.

C. Studier av alkoholdehydrogenas från apa.

Hans Bergman

Dnr: 80/6

Tidiga psykologiska förhållanden vid alkoholism

Vår kunskap om tidiga psykologiska förhållanden av betydelse för utvecklingen mot alkoholism är fortfarande bristfällig och nästan uteslutande grundad på resultaten i delvis föråldrade utländska undersökningar. Kunskapen i fråga om kvinnlig alkoholism är i det närmaste obefintlig härvidlag. Bristen på kunskap torde delvis bero på många svårbemästrade metodproblem. Eftersom alkoholism är resultatet av ett komplicerat samspel mellan människan och hennes miljö, torde effektiva forskningsinsatser kräva tvärvetenskapliga angreppssätt. Föreliggande forskningsprogram avser att i ett brett upplagt samarbetsprojekt korrelera uppgifter som tidigare insamlats om barn och ungdom till uppgifter om alkohol- och drogvvanor och därmed sammanhängande medicinska, psykologiska och sociala förhållanden i vuxen ålder, som insamlas vid bl. a. en personlig uppföljning av deltagarna. Härigenom erbjuds unika möjligheter att belysa tänkbara tidiga orsaksfaktorer i utvecklingen mot alkoholism. Bland sådana tidiga faktorer kan nämnas personlighetsegenskaper, intressen, normer, sociala relationer och föräldrakontakt. I det första skedet av forskningsprogrammet inriktas aktiviteten i första hand på Örebroprojektet. Deltagarna i detta undersöktes 1965 då de var 10 år gamla. Uppgifter från sociala register, från en postenkät och från en individuell undersökning på Karolinska sjukhuset av ett slumpmässigt urval av 250 deltagare kommer att ställas i relation till dessa tidiga uppgifter. Särskilda riskgrupper kommer också att studeras. I nästa fas av programmet planeras även en uppföljning av deltagarna i en annan mer kliniskt inriktad svensk studie av pojkar att genomföras.

Birgitta Wock-Helgodt

Dnr: 80/24

*Utvärdering av effekten av gruppsykoterapi som komplement till neuroleptikabehandling av schizofrena patienter i öppen vård**Syfte*

1. Kan man mäta den ev. effekten av gruppsykoterapi för patienter med schizofren symtomatologi?
2. Går det med psykologiska mätmetoder att urskilja vilka av patienterna som bäst kan tillgodogöra sig gruppsykoterapibehandling?
3. Vilket eller vilka av de prövade utvärderingsinstrumenten är mest användbart?

Betydelse

1% av befolkningen drabbas av insjuknande i schizofren symtomatologi. Av dessa behöver ca 2/3 långvarig öppenvårdsbehandling för att undvika återinsjuknande. Det finns inget samband mellan symtomatologi i akut insjukningsfas och prognos i efterförloppet. Den nu gängse behandlingen med enbart neuroleptikaförskrivning upplevs som otillfredsställande av såväl patienter, anhöriga som ansvariga inom sjukvården. Tidigare undersökningar av gruppsykoterapi med schizofrena patienter i öppen vård har visat att en del, men ej alla patienter, har nytta av behandlingen. Fortsatt forskning på området är därför av stor vikt.

Genomförande

Före och efter 2 års gruppterapi har patienterna och deras matchade kontroller undersökts med 2 projektiva test Rorschach och DMT (Defense Mechanism Test), en standardiserad skattningsskala KAS (Katz and Lyerly) strukturerad intervju av patienten och närmaste anhörig, en obunden bandinspelad intervju och en självskattningsskala. Samtliga utvärderingsinstrument behandlas med dubbel-blindmetodik. Forskningsmaterialet är helt insamlat men erforderliga medel till dubbel-blindutvärderingen och statistisk behandling av materialet saknas.

Berndt Kjessler

Dnr: 80/45

*Förlossningsrädsla – förekomst, orsaker och betydelse för individ och samhälle**Betydelse*

Förlossningsrädsla är vanligt i slutet av graviditeten och hittills föga utrett.

Rädslan rymmer ofta många aspekter och är ofta mer än en rädsla bara

för smärta. Löften om smärtlindring är därför inte alltid tillräcklig hjälp. För att kunna erbjuda adekvat hjälp måste först innehållet i och orsakerna till förlossningsrädsla utforskas.

Tidigare studier har visat att krisbearbetning under graviditeten har stor betydelse både för förlossningsförloppet och kvinnans förmåga att efteråt knyta an till barnet utan att störas av egna problem.

Syften

- 1) Att definiera förlossningsrädsla och två metoder att mäta och gradera dem, samt testa metodernas överensstämmelse.
- 2) Att fastställa förekomsten av förlossningsrädsla hos gravida kvinnor i Sverige.
- 3) Att kartlägga faktorerna bakom förlossningsrädsla.
- 4) Att följa hur förlossningen och den första anpassningen till föräldrarollen blir hos en grupp kvinnor med förlossningsrädsla jämfört med en grupp utan sådan rädsla.

Lars-Göran Öst

Dnr: 80/66

Biofeedback för självkontroll vid psykofysiologiska störningar

Med hjälp av biofeedback har man kunnat uppnå "viljemässig" kontroll av en hel rad olika autonoma kroppsfunktioner och man har också med goda resultat applicerat metodiken vid behandling av olika psykofysiologiska (psykosomatiska) störningar. Föreliggande forskningsprojekt avser att studera biofeedbackbehandling av spänningshuvudvärk och migrän, två mycket vanliga och handikappande problem. Projektet har två huvudsyften. För det första att tillämpa resultat som nåtts i tidigare forskning för att effektivisera inläringen av självkontroll och för det andra att utvärdera den kliniska effekten av olika varianter av biofeedback respektive avslappningsträning vid migrän. Parallellt med detta kommer vissa mera teoretiska frågor att undersökas, t.ex. vad gäller orsaksmekanismer för de båda störningarna. Projektet kommer att ge kunskap som är av stor betydelse för den kliniska tillämpningen av biofeedback och därigenom om användbarheten och värdet av en sådan icke-farmakologisk behandling av psykofysiologiska störningar.

Alvar Svanborg

Dnr: 80/128 B

Äldre i samhället – förr, nu och i framtiden. Det tvärvetenskapliga interventionsprogrammet för äldre

Pensionärsundersökningen SOU, 1977, visade att inom den slutna långvården i landet var vårdkonsumtionen hos man och kvinna lika fram till 75-årsåldern. I åldersintervallet 75–80 konsumerar kvinnorna avsevärt mer sluten långvård än männen, vilket även är mer än vad befolkningsandelen kvinnor anger i detta åldersstrata.

Med stigande ålder reduceras skelettets mineralhalter. Härvid minskar skelettets motståndskraft vid trauma och ett relativt oskyldigt olyckstillbud kan resultera i en betydande skelettskada. Undersökningar av skelettets mineralhalt t. ex. i samband med hälsoundersökningar av 70- och 75-åringar har visat att kvinnor har väsentligt lägre mineralhalt än män och hos bägge könen finns en betydande variation i skelettets mineralmängd. Man finner att bland de grupper som uppvisar låga värden förekommer en högre frekvens av frakturer. Detta är i och för sig välkänt, nämligen att frakturfrekvensen ökar när skelettets mineralhalt minskar men man saknar större normalmaterial i de högre åldrarna, vilket nu H 70 kan erbjuda. I den planerade studien av frakturer i och nära lårbenshalsen kommer mätningar att utföras av skelettets mineralhalt, framför allt i hälbenet (calcaneus). Tidigare undersökningar har visat att just detta ben har relativt stor känslighet för inaktivitet och att detta då kan fungera som ett uttryck också för nedre extremitetens aktivitet eller inaktivitet. Förutom skelettet spelar i rörelseapparaten också muskulaturen en ofta avgörande roll för den äldre individens förmåga att klara sig. Studier från H 70 har visat att muskulaturen (knästräckarmuskeln, musculus quadriceps femoris) uppvisar stor variation i sin styrka.

Minskningen av kvinnans mineralhalt i skelettet har nära relation till minskningen av kvinnligt könshormon östrogen efter menopausen. Benskörhet – osteoporos – kan anses vara ett bra mått på biologiskt åldrande.

Bearbetningar av socialhygieniska data från 70- och 75-årsstudierna visar att social isolering har stor betydelse för hälsoupplivande och vårdkonsumtion. Social isolering är självfallet vanligare bland ensamboende äldre människor och de flesta ensamma äldre är änkor. Studierna från H 70 har visat att änkor oftare medicinerar med tranquillizers och har en mindre fysisk aktivitet än gifta kvinnor. Bearbetning av demografiska data från centrala register och H 70/75 visar även att det finns en påtaglig skillnad i överlevnad hos olika civilstånd, vilket lett till samarbete mellan medlemmar från H 70-studien och Statistiska Centralbyrån om att vidare utforska tidsvariabeln för mortaliteten hos änkor. Flera svenska studier har visat att män med ett alkoholberoende livsmönster oftare har en låg benmineralhalt i skelettet. Man vet även från ett flertal studier att män med denna typ av

livsföring utgör en högriskgrupp för olyckor. Tidigare yrkesverksamhet och fysisk aktivitet är viktiga variabler som skall penetreras.

Margareta Eriksson

Dnr: 80/180

Akupunkturteknikens utvecklingsmöjligheter i det svenska samhället

Den smärtlindrande effekten av klassisk nålakupunktur har dokumenterats vetenskapligt. Övriga påstådda akupunktoreffekter är dåligt undersökta. I vissa västländer har "skolmedicinens" företrädare accepterat metoden – i Sverige tillåter Socialstyrelsen ej leg. läkare att praktisera akupunktur trots en stark allmän opinion för alternativa behandlingsformer.

Avsikten med denna förstudie är att en neurofysiolog och en anestesio- log, båda med specialkunskaper om smärta och smärtbehandling, under 3 månaders vistelse i Shanghai tillägnar sig fördjupade praktiska och teoretiska akupunktur-kunskaper samt klinisk erfarenhet från akupunkturbehandling av kroniska sjukdomstillstånd.

Härefter kan de undersökningar detaljplaneras, som avser att klarlägga akupunkturmetodens utvecklingsmöjligheter och användbarhet för svenska förhållanden.

NATURVETENSKAP

Erik Karlsson

Dnr: 80/7

Internationellt samarbete inom metallfysiken

Projektet gäller inrättandet av en tjänst för att följa de internationella framstegen när det gäller renframställning och dopning av prover för metallfysikaliska undersökningar – samt att utföra vissa sådana undersökningar.

Unika tillfällen till detta har öppnats genom det nära samarbete med några av Tysklands och Frankrikes ledande metallurgilaboratorier när det gäller den s. k. μ SR-metoden (CERN). Kunskaperna om störelement i metaller skall i första hand utnyttjas vid hemmainstitutionen i Uppsala, där speciella metoder har utvecklats för mätning av lokala elektriska och magnetiska egenskaper omkring främmande atomer i olika omgivningar. I andra hand torde detta kunnande även spridas inom en större krets av specialister och sålunda – inom ett längre perspektiv – komma svensk forskning och utveckling inom metallområdet tillgodo.

Sven-Erik Karlsson

Dnr: 80/70

Tillämpning av elektron-spektroskopiska metoder inom de forensiska vetenskaperna, i första hand avseende elektriska smältskador

En av de viktigaste frågeställningarna inom den tekniska-fysikaliska delen av den forensiska vetenskapen är frågan om en brand orsakats av en elektrisk kortslutning (primär skada) eller om kortslutningen har orsakats som en följd av branden (sekundär skada).

I båda fallen kommer någon reaktion på den elektriska ledningens yta att äga rum, t. ex. i form av oxidbildning. P. g. a. olika yttre betingelser vid den primära respektive sekundära skadan kan man dock förvänta sig olika oxidationsmekanismer i de båda fallen. Försök att påvisa dessa olikheter har gjorts i bl. a. Västtyskland med röntgenanalys men inga entydiga resultat har erhållits. I dag har man därför ingen tillförlitlig metod för dylika undersökningar utan man är ofta utlämnad till mer eller mindre kvalificerade gissningar eller måste lämna frågan obesvarad.

Man tror dock att elektron-spektroskopi kan bidra till att påvisa skillnader i oxidationsmekanismen i de båda fallen. Denna metodik är unik i detta fall i och med att den kan ge information om ämnessammansättningen av de 1–5 yttersta atomlagren hos ett givet preparat. Preliminära undersökningar som har inletts har givit positiva resultat. Om metoden kan ge de svar man söker kommer den sannolikt att kunna bli ett mycket värdefullt verktyg vid kriminaltekniska undersökningar av brandorsaker. Ur samhällelig synpunkt är detta ett angeläget område enär ofta stora personliga eller samhälleliga ansvarsfrågor står på spel.

HUMANIORA

Carl-Henric Grenholm

Dnr: 77/29

Arbetslivets etik. Analys av ideologiska konflikter i svensk arbetslivsdebatt

Målsättningen för projektet är att blottlägga sådana ideologiska konflikter, som föreligger i senare års svensk arbetslivsdebatt. Därvid analyseras ståndpunkter och argument som särskilt arbetsmarknadens organisationer framfört i debatten om ekonomisk demokrati, löntagarfonder, rättvis lön och arbetets mening samt kartläggs vari oenigheten består mellan skilda aktörer i synnerhet vad gäller grundläggande värderingsfrågor och ideologiska frågor. Projektet ger därmed också underlag till normativa förslag till förändringar av förhållanden i arbetslivet.

I projektet ingår fyra delundersökningar, nämligen Värdekonflikter i debatten om medbestämmande och ekonomisk demokrati, Debatten om

löntagarfonder, Rättvis lön och Arbetets mening. Ståndpunkter och argument, särskilt sådana som LO, TCO, SACO och SAF anför, tolkas och analyseras. Argumentens hållbarhet diskuteras samtidigt som det klargörs vilka olika värderingar, människoupfattningar och samhällsuppfattningar de förutsätter.

I motsats till tidigare arbetslivsforskning, som främst haft sociologisk, socialpsykologisk eller ekonomisk inriktning, används i detta projekt således en moralfilosofisk metod för argumentationsanalys och inriktas undersökningen på de etiska och ideologiska övertygelser som förutsätts i arbetslivsdebatten. Projektet kan härigenom bidra till en fördjupad diskussion och medvetenhet om de egna och motpartens ideologiska utgångspunkter inom arbetslivsorganisationer och samhälle i övrigt.

Ľubomir Đurovič

Dnr: 79/119

Hemspråksutvecklingen hos serbokroatisktalande barn i Sverige i åldern 4–18 år

Uppläggningsen av hemspråksundervisningen och utbildningen av hemspråkslärare i serbokroatiska bygger idag enbart på empiri och gissningar. Åtskillig forskning bedrivs rörande svenskans utveckling hos invandrare, medan det däremot knappast existerar någon undersökning om hur hemspråket tar form och utvecklas i de specifika språkliga och sociala förhållanden som Sverige erbjuder sina språkliga minoriteter. Inte heller i något annat land har jämförbar lingvistisk forskning i dessa frågor ägt rum.

Projektet avses omfatta:

- insamling av ett representativt material inom fonologi, morfologi, syntax och ordförråd i hemspråket hos ett antal serbokroatisktalande barn inom var och en av åldersklasserna 4–18 år, dvs. från förskolan till och med gymnasiet (tvärsnittundersökning)
- systematisk uppföljning av utvecklingen i hemspråket hos en utvald grupp barn under en följd av år (längdsnittundersökning)
- insamling hos samtliga undersökta barn av sociala bakgrundsdata som underlag för fastställande av sociala och andra faktorer inverkan på språkutvecklingen
- maskinell lagring av det insamlade materialet i en databas tillgänglig för framtida forskning såväl på det lingvistiska området som från exempelvis beteendevetenskapliga infallsvinklar
- genomförande av lingvistisk forskning med utgångspunkt i den insamlade korpusen
- tillgängliggörande av materialet för pedagogisk forskning och praktisk tillämpning

Per Sörbom

Dnr: 80/14

Hur många gånger uppfanns hjulet? Studier kring teoribildningen om kulturspridning och kulturpåverkan

Projektet syftar till att med en idéhistorisk utgångspunkt försöka klargöra hur de teorier om kulturspridning och kulturpåverkan som haft, och har, en så stor betydelse uppkommit och använts och vilken roll de spelar inom några kulturvetenskaper idag. Det är således inte meningen att med inomvetenskapliga kriterier försöka besvara den i projekttiteln ställda frågan, utan att utreda hur de ursprungligen antropologiska/etnografiska teorier om hur uppfinningar, idéer och föreställningar har spritts från en kultur till en annan har tagits upp av andra vetenskaper och hur de tillämpats där. Projektets första del är en idéhistorisk genomgång och analys av den litteratur där kulturspridning och kulturpåverkan diskuteras. Därefter tas exempel från olika historiska vetenskaper där spridningsidéerna använts, och dessa prövas mot de teorier och modeller som beskrivits och renodlats i projektets första del.

Rolf Torstendahl

Dnr: 80/55

Byråkratisering inom offentlig förvaltning och näringsliv i Sverige efter 1870

Projektets syfte är att undersöka byråkratiseringens funktion och effekter. Det tar därvid sin utgångspunkt i byråkratin som förvaltningssystem och den byråkratiska funktionen som styrfunktion. Med den utgångspunkten kommer tonvikten att läggas vid tre aspekter på byråkratin och byråkratiseringsprocessen: maktfrågor, lojalitetsfrågor och karriärfrågor.

Maktfrågorna har två sidor: 1) det byråkratiska styrförhållandets karaktär och 2) förändringar i byråkratins makt. *Lojalitetsfrågorna* har likaledes två sidor: 1) byråkraternas sätt att lösa konflikter mellan olika organisationer (framför allt konflikter som berör privatindustriella företags aktionsmöjligheter) och 2) byråkraternas sätt att lösa konflikter som rör deras egna intressen (lojalitet mot stat eller företag eller intressegruppslojalitet). Genom studier av *karriärer* och *karriärmönster* vill vi belysa graden av avskildhet eller samhörighet mellan olika byråkratier och graden av den hierarkiska strukturens genomslag i beslutsfattande och karriärer. Sådana studier har relevans för både maktproblematiken och lojalitetsproblematiken.

Forskningsprogrammet följer en tre-fas-plan där projektet utvecklas från 1) strategiskt utvalda, kronologiskt avgränsade fallstudier till 2) analyser

av utvecklingsprocesser och avslutas med 3) komparativa studier och teoretiska diskussionsbidrag.

Som en väsentlig drivkraft bakom detta forskningsprojekt finns övertygelsen att byråkratins roll i nutiden till fullo kan förstås endast mot bakgrund av utvecklingen under de senaste hundra åren. Historiska och komparativa perspektiv ger en omistlig möjlighet att bestämma vilka alternativa utvecklingsmöjligheter som funnits och finns.

Gruppen för svensk jazzhistoria

Dnr: 80/87

Populärmusik och populärmusiker i Sverige under åren ca 1920—ca 1950

Projektets syfte är att dokumentera utvecklingen av svensk populär- och jazzmusik under perioden 1920—1950.

Birgitta Odén

Dnr: 80/128 C

Äldre i samhället — förr, nu och i framtiden. De äldre i ett samhälle i förändring

Sedan 1977 har vissa prospektiva studier och inledande forskningar bedrivits vid Historiska institutionen i Lund avseende den historisk-etnologiska delen av ett tvärvetenskapligt projekt med titeln *De äldre i samhället — förr, nu och i framtiden*. De olika delprojekten har under den senaste terminen nått så långt, att ett fortsatt arbete med ett vidgat empiriskt datamaterial framstår som både önskvärt och meningsfullt. Bland delprojekten prioriteras Lars Olssons *Industrialiseringen och de äldre arbetarna*, vilket är konnekterat med Lars Tornstams och Gunhild Hammarströms sociologiska projekt.

Stellan Dahlgren

Dnr: 80/148

Inventering av problem och forskningsläge i svensk skattehistoria

För närvarande saknas en samlad bild av den svenska skattehistoriska forskningen. Projektet syftar till att ge en sådan översikt, vilken samtidigt skall ha en probleminriktad och problemgenererande karaktär. Den skall utgå från ett helhetsperspektiv på skattesystemets utveckling och innefatta en diskussion av hur dess funktioner och roll i samhällets utveckling skall bedömas ur teoretiska synpunkter. Stor uppmärksamhet skall fästas vid skattesystemets samband med den sociala strukturen och de sociala för-

ändringarna, men även vid frågor om orsakerna till skatternas utformning, deras funktion i samhället och konsekvenser för den socioekonomiska strukturen. De slutsatser, som i forskningen dragits om statens roll i sammanhanget och om skatternas roll i statsfinanserna under skilda perioder, skall givetvis också diskuteras.

Den exposé, som projektet skall resultera i, bör kunna spela en roll för den fortsatta skattehistoriska forskningen i Sverige, framför allt med hänsyn till dess problemgenererande karaktär, men även ha intresse för den pågående diskussionen om det aktuella skattesystemet, eftersom en historisk analys måste föras in i detta sammanhang. Probleminventeringen väntas också spela en viktig roll i samband med ett planerat större skattehistoriskt projekt.

Magnus Ljung

Dnr: 80/154

Engelskan i Sverige

Under senare år har engelskan kommit att få en allt starkare ställning i Sverige, en utveckling som inte bara har språkliga utan även sociala konsekvenser då viss information förutsätter kunskaper i engelska. EIS syftar till att undersöka hur utbrett bruket och förståelsen av engelska är i Sverige och söker besvara frågor som i hur hög grad olika kategorier av svenskar har kontakt med engelska i någon form, i vilken utsträckning engelskan påverkat svenskan och hur väl skolans språkundervisning förbereder eleverna för den engelska de senare möter, frågor om vilka litet är känt. Teoretiskt anknyter EIS till den språksociologiska forskning som intresserar sig för hur valet av uttrycksmedel påverkas av faktorer som ålder, yrke, kön hos talare/skrivare och lyssnare/läsare och andra faktorer i kommunikationssituationen som t. ex. ämne, tid och plats. Men EIS belyser även andra frågeställningar som genom vilka kanaler språkpåverkan äger rum och på vilka områden i mottagarspråket denna påverkan är mest kännbar. Större delen av arbetet kommer att bestå i intervjuer med ett antal systematiskt utvalda försökspersoner spridda över hela landet. Syftet med intervjuerna är att klargöra hur intensiv den tillfrågades kontakt med engelskan är och vilka former den tar sig.

Erik Gamby

Dnr: 80/173

Edgar Bauers agentrapporter

Projektet syftar till att analysera innehållet i de agentrapporter om de utländska flyktingorganisationerna i England som den tyske journalisten

Edgar Bauer 1852–61 skrev på uppdrag av danska polisen, och som nyligen påträffats av sökanden. De 142 rapporterna om tillsammans 2 100 sidor ger en enastående inblick i det politiska organisationsarbete som bedrevs i mitten av 1800-talet och som hade till mål att störta de auktoritära regimerna i praktiskt taget hela Europa. Rapporternas betydelse ligger inte minst i omständigheten att källorna till kunskap om de revolutionära rörelserna under 1850-talet är ytterst bristfälliga. Genom att Bauer i rapporterna utförligt behandlar såväl tyska som franska, polska, ryska, italienska och ungerska organisationer och deras förbindelser sinsemellan och med hemliga motståndsgrepp i hemländerna blir rapporterna av största internationella intresse.

Bearbetningen av rapporterna har till uppgift att kontrollera innehållet i dem, att sätta in uppgifterna i deras tidsmässiga sammanhang samt att genom kommentarer och noter klarlägga de krafter som drev på utvecklingen mot demokrati och ett modernt samhällssystem.

ÖVRIGT

Lars Ingelstam

Dnr: 80/122

Kvinnokultur – manskultur – teknikkultur. Ett projekt inom området Jämställdhetsforskning

Utifrån olika erfarenheter representerar kvinnor och män olika förhållningssätt till en rad grundläggande frågor i samhället. Utvecklingen av industrisamhället har snarast inneburit en förstärkning av skillnaderna. Medan huvudsakligen män är en del av den högindustriella, teknologiska kulturen är kvinnors erfarenheter till största delen förankrade i privatlivet och i yrken som till 90% domineras av kvinnor. De två världarna är på många sätt väsensskilda. Kvinnor känner idag ofta ett främlingskap inför fundamentala samhällsfrågor, t. ex. teknik och ekonomi. Omvänt har kvinnors kunskaper om t. ex. människors reproduktion och sociala samlevnad inte trängt in i mäns beslutfattande. Projektet "kvinnokultur – manskultur – teknikkultur" skulle vara en del i sökandet av ett tvärspråk mellan de två kulturerna, så att de blir mer begripliga för varandra, och ett gränsöverskridande mer möjligt. I ett inledande skede kartläggs kvinnoforskningen och kvinnokulturbegreppet främst i Norden och de idéer som är relevanta för projektet samlas ihop. Parallellt sker en inläsning av forskning på andra områden, som kan vara användbara i sammanhanget. Därefter tas tre exempel upp till närmare granskning: ett typiskt kvinnoområde, t. ex. städning, ett manligt/teknologiskt, t. ex. civilflyg, och ett där högteknologin går in i kvinnokulturen, t. ex. datasymaskinen. De underliggande synsätten och värderingarna inom respektive område blottläggs och därefter överförs den ena kulturens synsätt på den andra kulturens område.

Syftet är dubbelt: dels att göra skillnaderna tydliga, dels att göra mänskultur och teknik mindre skrämmande och främmande för kvinnor, kvinnors tänkesätt och värderingar mer begripliga för män. En viktig del av projektet är att tankegångarna förs ut på ett pedagogiskt sätt så att de blir användbara som verktyg för människor, t. ex. i form av temanummer, seminarier, utställningar för att slutligen kanske sammanfattas i en bok för studiensyfte.

Dnr: 80/205

Bidrag till "The Scandinavian Journal of Economics"

B. Statistiska uppgifter angående verksamheten 1965–1980

I följande tabeller redovisas en översikt över anslagens fördelning mellan ämnesområden, dels för år 1980 (tabell 1), dels för hela den tid under vilken fonden varit verksam, 1965–1980, (tabell 12).

Vidare redovisas uppgifter om relationen mellan fortsättningsanslag och nya anslag 1980 (tabellerna 2–3) samt hur fortsättningsanslag och nya anslag fördelar sig mellan olika fakultetsområden (tabellerna 4–5). Uppgifter om de beviljade anslagens fördelning på olika läroanstalter (motsvarande) lämnas också (tabell 8) liksom deras storlek (tabellerna 6 och 11) och löptid (tabell 7).

Genom att flera projekt, särskilt de som har större omfattning, är av mångvetenskaplig karaktär, är fördelningen på ämnesområden inte helt rättvisande. Projekten har förts till det område som har bedömts vara mest centralt. I stort sett ger tabellerna dock en riktig bild av inriktningen av fondens verksamhet.

Liksom under tidigare år har fondens anslagsgivning koncentrerats på samhällsforskning i vid mening. De ämnen som sammanförts under beteckningen samhällsvetenskap (tabell 1) har fått 57% av anslagsbeloppet under 1980. För hela perioden 1965–1980 (tabell 12) är motsvarande andel 53%. De olika ämnenas procentuella andelar varierar givetvis något år från år. Anledningen härtill kan vara att något stort projekt som förts till ett ämne tillkommit eller slutförts. Skillnaderna är sålunda inte uttryck för någon ändring i fondens anslagspolitik.

Prioriteringen av samhällsforskning tar sig endast uttryck i att en stor del av anslagen tilldelas forskningsprojekt inom de ämnesområden som här betecknats som samhällsvetenskapliga. Även vid fördelningen av de anslagsmedel som går till naturvetenskap, humaniora och medicin m. m. ges hög prioritet åt sådan forskning som bedöms vara av speciell relevans för den tekniska, ekonomiska och sociala utvecklingens effekter på individ och samhälle.

Under 1980 beviljades helt eller delvis 212 ansökningar av 403 ingivna. De beviljade anslagen uppgick till i det närmaste 34 milj. kr. medan de avslagna ansökningarna avsåg ett belopp på drygt 51 milj. kr.

Av de beviljade anslagen 1980 är 54 nya och 158 fortsättningsanslag varav 35 getts som slutanslag. De nya anslagens andel av det totalt beviljade beloppet var 21,6% och fortsättningsanslagens sålunda 78,4%. Endast 14,1% av de sökta beloppen för nya anslag 1980 kunde beviljas.

Tabell 1. Ansökningar och beviljade anslag 1980
(Belopp i tusental kronor)

Ämnesområde	Beviljade anslag		Ansökningar		Beviljade anslag i % av sökt belopp per ämnesområde	
	Antal	Belopp	Antal	Belopp		
1. SAMHÄLLSVETENSKAP	112	19 165	228	49 947	38,4	56,6
1.1 Ekonomisk historia	12	1 360	18	3 506	38,8	4,1
1.2 Företagsekonomi	15	2 468	36	7 463	33,1	7,3
1.3 Nationalekonomi	18	3 130	36	6 840	45,8	9,2
1.4 Kulturgeografi	8	1 274	20	3 266	39,0	3,8
1.5 Sociologi/Soc. pol.	15	2 893	40	10 782	26,8	8,5
1.6 Statistik	1	355	3	1 111	32,0	1,0
1.7 Statskunskap	15	3 168	20	5 758	55,0	9,4
1.8 Forskning om forskn.	—	—	1	329	—	—
1.9 Informationsbehandl.	—	—	—	—	—	—
1.10 Pedagogik	11	2 129	22	4 332	49,1	6,3
1.11 Psykologi	12	1 798	19	3 444	52,2	5,3
1.12 Juridik/Kriminologi	4	330	12	2 626	12,7	1,0
1.13 Socialantropologi	1	260	1	490	53,1	0,7
2. MEDICIN	15	2 499	37	9 933	25,2	7,4
3. NATURVETENSKAP	11	1 843	29	6 402	28,8	5,4
4. TEKNIK	2	346	3	1 305	26,5	1,0
5. HUMANIORA	66	9 415	96	16 395	57,4	27,8
6. ÖVRIGT	6	584	10	1 306	44,7	1,8
Summa	212	33 852	403	85 288	39,7	100,0

Tabell 2. Fortsättningsanslag/nya anslag 1980
(Belopp i tusental kronor)

Typ av ansökan	Beviljade anslag		Ansökningar		Beviljade anslag i % av sökt belopp per anslagstyp	
	Antal	Belopp	Antal	Belopp		
Fortsättningsanslag	158	26 550	169	33 449	79,4	78,4
Nya anslag	54	7 302	234	51 839	14,1	21,6
Summa	212	33 852	403	85 288	39,7	100,0

Tabell 3. Fördelning av beviljade anslag

Fortsättningsanslag	Antal		Nya anslag	
	Antal	Belopp	Antal	Belopp
Slutanslag	35	7 295	Planeringsanslag	9 620
Publiceringsgarantier	13	461	Engångsanslag	4 267
Övriga anslag	110	18 794	Övriga anslag	41 6 415
Summa	158	26 550	54	7 302

Tabell 4. Fortsättningsanslag 1980 fördelade efter fakultetsområde
(Belopp i tusental kronor)

Fakultetsområde	Beviljade anslag		Ansökningar		Beviljade anslag i %	
	Antal	Belopp	Antal	Belopp	av sökt belopp per fakultetsområde	
Samhällsvetenskap	77	14 215	81	18 795	75,6	53,5
Medicin	8	1 736	8	1 863	93,2	6,5
Naturvetenskap	10	1 598	11	1 666	95,9	6,1
Teknik	2	346	2	403	85,9	1,3
Humaniora	57	8 307	63	10 347	80,3	31,3
Övrigt	4	348	4	375	92,8	1,3
Summa	158	26 550	169	33 449	79,4	100,0

Tabell 5. Nya anslag 1980 fördelade efter fakultetsområde
(Belopp i tusental kronor)

Fakultetsområde	Beviljade anslag		Ansökningar		Beviljade anslag i %	
	Antal	Belopp	Antal	Belopp	av sökt belopp per fakultetsområde	
Samhällsvetenskap	34	4 950	146	31 152	15,9	67,8
Medicin	7	763	29	8 070	9,5	10,4
Naturvetenskap	2	245	19	4 736	5,2	3,4
Teknik	—	—	1	902	—	—
Humaniora	9	1 108	33	6 048	18,3	15,2
Övrigt	2	236	6	931	25,3	3,2
Summa	54	7 302	234	51 839	14,1	100,0

Tabell 6. Antal beviljade anslag 1980 fördelade efter anslagsbelopp och fakultetsområde

Anslagsbelopp i tkr	Fakultetsområde						Totalt	%
	Samhällsvet.	Medicin	Naturvet.	Teknik	Humaniora	Övrigt		
—100	29	5	3	—	28	4	69	32,5
101–300	65	8	8	2	36	2	121	57,1
301–	16	2	—	—	4	—	22	10,4
Summa	110	15	11	2	68	6	212	100,0

Tabell 7. Antal beviljade slut- och engångsanslag 1980 fördelade efter utsträckning i tid och fakultetsområde

Längd antal år	Fakultetsområde						Totalt	%
	Samhällsvet.	Medicin	Naturvet.	Teknik	Humaniora	Övrigt		
—2	5	1	1	—	2	—	9	23,1
2–3	9	4	—	—	3	—	16	41,0
4–5	2	—	1	—	5	—	8	20,5
6–7	1	—	—	—	3	—	4	10,3
8–	1	—	—	—	1	—	2	5,1
Summa	18	5	2	—	14	—	39	100,0

Tabell 8. Beviljade anslag 1980 fördelade efter läroanstalter
(Belopp i tusental kronor)

Läroanstalt	Antal	Belopp	%
Göteborgs universitet	28	4 932	14,6
Linköpings universitet	10	1 440	4,3
Lunds universitet	32	5 325	15,7
Stockholms universitet	37	6 822	20,2
Umeå universitet	28	3 760	11,1
Uppsala universitet	42	6 568	19,4
Sveriges lantbruksuniversitet	1	195	0,6
Karolinska institutet	5	721	2,1
KTH	1	173	0,5
Handelshögskolan i Stockholm	7	1 332	3,9
Museer	2	188	0,5
Musikhögskolan	1	204	0,6
Vissa statliga institutioner	8	1 115	3,3
Högskolan för lärarutbildning	—	—	—
Högskolan i Karlstad	1	50	0,1
Högskolan i Växjö	—	—	—
Högskolan i Örebro	—	—	—
Utländska läroanstalter	1	320	0,9
Övrigt	8	707	2,2
Summa	212	33 852	100,0

Tabell 9. Anslag till nya projekt i relation till totalt beviljade anslag

År	%
1976	18,6
1977	19,8
1978	29,2
1979	35,7
1980	21,6

Tabell 10. Beviljade anslag i relation till sökta belopp (%)

År	Nya ansökningar	Fortsättningsanslag	Totalt
1976	12,6	75,7	39,3
1977	13,1	77,1	39,1
1978	15,9	76,2	36,2
1979	17,7	84,7	36,0
1980	14,1	79,4	39,7

Tabell 11. Anslagsbeloppens genomsnittliga storlek (tkr)

År	Nya anslag	Fortsättningsanslag	Totalt
1976	119	177	162
1977	135	165	158
1978	133	152	146
1979	136	187	165
1980	135	168	160
1965 -74			175
-75			172
-76			171
-77			169
-78			167
-79			167
-80			166

Tabell 12. Anslag 1965-1980
(Belopp i tusental kronor)

Ämnesområde	Beviljade ansökningar		Beviljat belopp i % per ämnesområde
	Antal	Belopp	
1. SAMHÄLLSVETENSKAP	1098	170 171	53,5
1.1 Ekonomisk historia	70	8 992	2,8
1.2 Företagsekonomi	89	10 990	3,5
1.3 Nationalekonomi	121	20 188	6,3
1.4 Kulturgeografi	113	17 676	5,6
1.5 Sociologi/socialpolitik/ socialantropologi	196	30 922	9,7
1.6 Statistik	48	7 420	2,3
1.7 Statskunskap	176	31 135	9,8
1.8 Forskning om forskning	19	1 610	0,5
1.9 Informationsbehandling	15	5 498	1,7
1.10 Pedagogik/psykologi	212	32 450	10,2
1.11 Juridik/kriminologi	39	3 290	1,1
2. MEDICIN	177	35 078	11,0
3. NATURVETENSKAP	147	33 508	10,5
4. TEKNIK	12	2 296	0,7
5. HUMANIORA	432	67 906	21,4
6. ÖVRIGT	49	9 332	2,9
Summa	1915	318 291	100,0

Innehållsförteckning

Redogörelse 1

A. Nya projekt 1980 9

EKONOMISK HISTORIA

Industrialisering och beskattning i Sverige 1860-1914

80/131 Bo Gustafsson Uppsala 9

FÖRETAGSEKONOMI

Företagsekonomi - ämnets idéhistoria och metodpraxis

80/9 Rolf A. Lundin Umeå 10

Spridning av varuinformation från databaser inom handeln till konsumenter

80/78 Karl Erik Gustafsson Göteborg 10

Detaljhandelns datorisering - konsekvenser för människor i butiken

80/114 Karl-Olof Hammarkvist Marknadstekniskt centrum
Stockholm ..... 11Skattesystemets och inflationens effekter på de svenska hushållens
val av placeringsobjekt

80/135 Jan Billgren Lund 11

NATIONALEKONOMI

Fördelningseffekter på marknaden för egna hem och bostadsrätter

79/61 Karl G. Jungenfelt EFI, Stockholm 12

Skattesystemets ekonomiska konsekvenser

79/71 Charles Stuart Lund 13

Ekonometriska studier av arbetsmarknadens struktur och funktions-
sätt med hänsyn till jämställdhet mellan kvinnor och män80/43 Siv Gustafsson Industriens Utredningsinst.
Stockholm 13

En kartläggning och analys av (det utvidgade) socialförsäkringssystemet

80/130 Ann-Charlotte Ståhlberg Lund 14

Skattesystem och samhällsekonomi

80/132 Karl G. Jungenfelt EFI, Stockholm 15

Beskattningens roll i inflationsprocessen

80/196 Göran Normann Industriens Utredningsinst.
Stockholm ..... 16Bestämningsfaktorer för hushållens utbud av arbetskraft - en ekono-
metrisk studie av svensk arbetsmarknad

80/198 Karl Gustaf Löfgren Umeå 17

KULTURGEOGRAFI

Rytm och revir – relationerna mellan periodiska och territoriella fenomen hos människan

80/162 Torsten Malmberg Lund 18

SOCIOLOGI/SOCIALANTROPOLOGI

Värderingarnas roll i arbetslivets nya villkor

78/169 Hans L. Zetterberg Umeå 18

Stöd och hinder för aktivering av äldre patienter – fyra olika diagnosgrupper

80/32 Per-Gunnar Svensson Linköping 19

Sorti med garanti. En studie av samspelet mellan samhälle, företag, fack och övertaliga i samband med ett personalpolitiskt projekt

80/49 Bengt G. Rundblad Göteborg 20

Åtgärder mot ungdomsarbetslösheten – Möjligheter och begränsningar

80/83 Per Sjöstrand Göteborg 21

STATSKUNSKAP

Politiska partier – regional spridning, regional balans

78/113 Sten Berglund Umeå 21

The Swedish Referendum on Nuclear Energy: A study of Constitutional Forms and Political Party Behavior

80/4 Joseph Board Umeå 22

Ung i politiken. Det politiska medvetandets framväxt hos 1980-talets unga

80/105 Olof Petersson Uppsala 22

Implementering av närings- och regionalpolitiska program. En interorganisationsstudie av företag – förvaltning i en blandekonomi

80/118 Kjell Lundmark Umeå 23

Den svenska skattebetalaren

80/133 Axel Hadenius Uppsala 24

Women's Rights and Employment Projects: Swedish Employment Quota Program

80/151 Center for Law and Social Policy, Washington 24

Socialism och arbete. En studie i den svenska socialdemokratins idéer om arbetet (från 1880-talet till 1933)

80/170 Arne Helldén Linköping 24

Etermediers bild av samhället

80/183 Jörgen Westerståhl Göteborg 25

PEDAGOGIK/PSYKOLOGI

Utvärdering av försöket "Jämställd skola"

79/167 Inga Wernersson Göteborg 26

Teledata och text-tv i ett människa-maskinperspektiv

79/193 Lars-Göran Nilsson Umeå 26

Skolsystemets förändringar i relation till forskning, planering och politik inom utbildningsområdet 1945–75: En jämförande studie av fyra länder

80/11 Torsten Husén Stockholm 27

Beteendemässiga, hormonella och nevrala aspekter på post partum infertilitet

80/85 Per Södersten Göteborg 28

Alternativa världsåskådningar i dagens Sverige – en tvärvetenskaplig studie

80/92 Anne-Sofie Rosén Stockholm 28

Kvinnor i klimakteriet – sociala, personlighetsmässiga och endokrina faktorer

80/112 Mona Eliasson Uppsala 29

JURIDIK

Skatteutgifter (tax expenditures)

80/2 Nils Mattsson Uppsala 29

Brottslighet och lokalsamhälle

80/12 Ulf Drugge Umeå 30

Beskattnings av ogiltiga transaktioner

80/16 Sture Bergström Uppsala 31

MEDICIN

Studier av biologiska och biokemiska mekanismer vid metanolförgiftning. Metaboliska och toxiska effekter av metanol hos apa

79/226 Rolf Blomstrand KI, Stockholm 31

Tidiga psykologiska förhållanden vid alkoholism

80/6 Hans Bergman KI, Stockholm 32

Utvärdering av effekten av gruppsykoterapi som komplement till neuroleptikabehandling av schizofrena patienter i öppen vård

80/24 Birgitta Wode-Helgodt KI, Stockholm 33

Förlossningsrädsla – förekomst, orsaker och betydelse för individ och samhälle

80/45 Berndt Kjessler Linköping 33

Biofeedback för självkontroll vid psykofysiologiska störningar

80/66 Lars-Göran Öst Uppsala 34

Äldre i samhället – förr, nu och i framtiden. Det tvärvetenskapliga interventionsprogrammet för äldre

80/128 B	Alvar Svanborg	Göteborg	35
Akupunkturteknikens utvecklingsmöjligheter i det svenska samhället			
80/180	Margareta Eriksson	Lund	36

NATURVETENSKAP

Internationellt samarbete inom metallfysiken

80/7	Erik Karlsson	Uppsala	36
------	---------------	---------	----

Tillämpning av elektronspektroskopiska metoder inom de forensiska vetenskaperna, i första hand avseende elektriska smältskador

80/70	Sven-Erik Karlsson	Linköping	37
-------	--------------------	-----------	----

HUMANIORA

Arbetslivets etik. Analys av ideologiska konflikter i svensk arbetslivsdebatt

77/29	Carl-Henric Grenholm	Uppsala	37
-------	----------------------	---------	----

Hemspråksutvecklingen hos serbokroatisktalande barn i Sverige i åldern 4–18 år

79/119	Љubomir Đurović	Lund	38
--------	-----------------	------	----

Hur många gånger uppfanns hjulet? Studier kring teoribildningen om kulturspridning och kulturpåverkan

80/14	Per Sörbom	Uppsala	39
-------	------------	---------	----

Byråkratisering inom offentlig förvaltning och näringsliv i Sverige efter 1870

80/55	Rolf Torstendahl	Stockholm	39
-------	------------------	-----------	----

Populärmusik och populärmusiker i Sverige under åren ca 1920–ca 1950

80/87	Gruppen för svensk jazz-historia	Svenskt visarkiv, Stockholm	40
-------	----------------------------------	-----------------------------	----

Äldre i samhället – förr, nu och i framtiden. De äldre i ett samhälle i förändring

80/128 C	Birgitta Odén	Lund	40
----------	---------------	------	----

Inventering av problem och forskningsläge i svensk skattehistoria

80/148	Stellan Dahlgren	Uppsala	40
--------	------------------	---------	----

Engelskan i Sverige

80/154	Magnus Ljung	Stockholm	41
--------	--------------	-----------	----

Edgar Bauers agentrapporter

80/173	Erik Gamby	Uppsala	41
--------	------------	---------	----

ÖVRIGT

Kvinnokultur – Manskultur – Teknikkultur. Ett projekt inom området Jämställdhetsforskning

80/122	Lars Ingelstam	Linköping	42
--------	----------------	-----------	----

Bidrag till "The Scandinavian Journal of Economics"

80/205		Stockholm	43
--------	--	-----------	----

B. Statistiska uppgifter 1965–1980 44

I skriftserien har hittills utkommit:

RJ 1977:1	Arbetsliv, samhällsekonomi och välfärdsutveckling
RJ 1977:2	Lyssna, titta, läsa
RJ 1977:3	Hallå, hallå!
RJ 1978:1	Vart leder tråden?
RJ 1978:2	Hot eller löfte?
RJ 1978:3	Dialog
RJ 1978:4	Tvåvägs kabel-tv och telesammanträden
RJ 1978:5	Tryck på knappen
RJ 1978:6	Attityder till tekniken
RJ 1978:7	Smärta och akupunktur
RJ 1979:1	I kulisserna
RJ 1979:2	Planera numera
RJ 1979:3	Forskning för jämställdhet
RJ 1979:4	Moderna tider
RJ 1980:1	Arbetets värde och mening
RJ 1980:2	Aktuell kvinnoforskning
RJ 1980:3	Arbetslivsforskning
RJ 1980:4	Jämställdhetsperspektiv i forskningen
RJ 1980:5	Kommunikation – trots handikapp
RJ 1980:6	Skatteforskning

5. *Partiella uppgifter 1965-1980* ...
 1. *Införandet av förtäringsskatten* ...
 2. *Arbetslöshetsersättningens utveckling* ...

INLEDNING

1. *Samfundets utveckling* ...
 2. *Skattens utveckling* ...
 3. *Skattens utveckling* ...
 4. *Skattens utveckling* ...
 5. *Skattens utveckling* ...
 6. *Skattens utveckling* ...
 7. *Skattens utveckling* ...
 8. *Skattens utveckling* ...
 9. *Skattens utveckling* ...
 10. *Skattens utveckling* ...
 11. *Skattens utveckling* ...
 12. *Skattens utveckling* ...
 13. *Skattens utveckling* ...
 14. *Skattens utveckling* ...
 15. *Skattens utveckling* ...
 16. *Skattens utveckling* ...
 17. *Skattens utveckling* ...
 18. *Skattens utveckling* ...
 19. *Skattens utveckling* ...
 20. *Skattens utveckling* ...

21. *Skattens utveckling* ...
 22. *Skattens utveckling* ...
 23. *Skattens utveckling* ...
 24. *Skattens utveckling* ...
 25. *Skattens utveckling* ...
 26. *Skattens utveckling* ...
 27. *Skattens utveckling* ...
 28. *Skattens utveckling* ...
 29. *Skattens utveckling* ...
 30. *Skattens utveckling* ...
 31. *Skattens utveckling* ...
 32. *Skattens utveckling* ...
 33. *Skattens utveckling* ...
 34. *Skattens utveckling* ...
 35. *Skattens utveckling* ...
 36. *Skattens utveckling* ...
 37. *Skattens utveckling* ...
 38. *Skattens utveckling* ...
 39. *Skattens utveckling* ...
 40. *Skattens utveckling* ...

AVSLUTNING

41. *Skattens utveckling* ...
 42. *Skattens utveckling* ...
 43. *Skattens utveckling* ...

FONDENS KANSLI

Postadress	Box 1649, 111 86 Stockholm
Besöksadress:	Drottninggatan 14, 4 tr.
Telefon:	08-24 32 15
Personal:	
Ola Arvidsson	docent, områdesgruppen hälsoforskning
Anitha Asplund	expeditionsassistent
Ann-Sofie Kälvemark	docent, områdesgruppen jämställdhetsforskning
Nina Lindgren	byråsekreterare
Alf Lindqvist	civilekonom, områdesgruppen skatteforskning
Inger Nyhlén	byråsekreterare
Inga-Lill Stenbeck-Ottoson	kamrer
Kerstin Stigmark	byråsekreterare
Nils-Eric Svensson	docent, fondens direktör